

»Živio presvitli cesar na Ptuju!« (zgodovina)

RAZISKOVALNA NALOGA

Slika 1: Cesar Franc Jožef I., v ozadju časopis Slovenec.

(Vir: <https://historiavitaemagistra.si/slovenija/ob-600-letnici-vladavine-habsburzanov-je-cesar-franc-jozef-i-obiskal-slovensko-stajersko-in-kranjsko/>)

Avtorica: Zaja Postružnik

Mentorica: Dr. Renata Debeljak

Ptuj, 2023

ZAHVALA

Na prvem mestu bi se rada zahvalila moji mentorici dr. Renati Debeljak, prof. slovenščine. Vse od začetka raziskovalne naloge, ko je bila še samo ideja v mojih mislih, pa vse do končnega izdelka, na katerega sem izjemno ponosna, je verjela vame, mi pomagala in mi pustila prosto pot pri razmišljanju ter me ves čas pisanja in pri drugih pomembnih korakih usmerjala. Brez nje mi zagotovo ne bi uspelo pripraviti tako kvalitetne raziskovalne naloge, ki vam jo s ponosom predstavljam.

Posebna zahvala gre Zgodovinskemu arhivu na Ptuju, Pokrajinskemu muzeju Ptuj-Ormož in družini Fürst za pomoč, prijazno svetovanje, prizadevanje in vso poslano gradivo.

Zahvala gre tudi Kseniji Kovačič Žižek, prof. angleščine, za angleški prevod povzetka.

Še posebej toplo bi se pa rada zahvalila svoji družini za pomoč, podporo in spodbudo.

POVZETEK

V raziskovalni nalogi z naslovom »*Živio presvitli cesar na Ptuju!*« sem želela raziskati in predstaviti obisk našega takratnega cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju 10. julija 1883. Posebej me je še k temu gnalo dejstvo, da o tem izjemno velikem in pomembnem dogodku ni zapisanega nič na strani MO Ptuj in da še do sedaj ni bil raziskan ali predstavljen.

V teoretičnem delu sem predstavila namene in cilje naloge, hipoteze in krajši opis vladajoče družine Habsburg, njene vladarje, ki so zaznamovali tudi slovensko zgodovino, prikazan je portret cesarja Franca Jožefa I. ter slovenske dežele pod njegovo vladavino.

V empiričnem delu sem najprej predstavila vse obiske cesarja Franca Jožefa I. v slovenskih deželah, nato pa sem se osredotočila na njegov obisk poleti 1883, ko je slovenske dežele obiskal ob 600. obletnici vladanja družine Habsburg.

Težišče naloge je bilo predstaviti njegov obisk na Ptuju 10. julija 1883, in sicer od načrtovanja poti do same izvedbe. Pri tem me je zanimala vsaka podrobnost, saj sem obisk želela predstaviti čimbolj natančno. To mi je tudi uspelo in tako sem z zemljevidom cesarjevo pot po ptujskih ulicah in trgih ponovno obudila in s tem prispevala pomemben kamenček k mozaiku bogate zgodovine našega mesta.

KLJUČNE BESEDE: Habsburžani, cesar Franc Jožef I., Avstro-Ogrska monarhija, Ptuj.

ABSTRACT

In the research project entitled »*Welcome Your Imperial Majesty to the city of Ptuj!*« I wanted to research and present the visit of Emperor Franz Joseph I to the city of Ptuj on July 10, 1883.

The reason why I wanted to research this topic is the fact that there is no particular information about this huge and important event on website of Ptuj City Municipality and furthermore the event has not been researched or presented until nowadays.

In the theoretical part, I presented the purpose and aims of the research project, hypotheses and a brief description of the ruling Habsburg family. I also presented the Habsburg rulers, who significantly marked Slovenian history. I also included the portrait of Emperor Franz Joseph I and the Slovenian regions under his reign.

In the empirical part, I first presented all the visits of Emperor Franz Joseph I to Slovenian regions. Then I focused on his visit in the summer of 1883, when he visited Slovenian regions on the 600th anniversary of the reign of Habsburg Monarchy.

The main emphasis of the research project was to present his visit to Ptuj on July 10, 1883, from planning the route to its actual performance. I was interested in every single detail, as I wanted to present the visit as accurately as possible. I managed to achieve the aim, so by creating the map, I helped to revive emperor's path through the streets and squares of Ptuj and thus contributed an important part to the mosaic of the rich history of our city.

Key words: Habsburgs, Emperor Franz Joseph I, the Austro-Hungarian Empire, Ptuj.

KAZALO

1 UVOD	6
1.1 NAMEN IN CILJI NALOGE	6
1.2 STRUKTURA NALOGE	7
1.3 METODE DE LA	7
1.4 HIPOTEZE	8
2 TEORETIČNI DEL	9
2.1 HABSURŽANI	9
2.1.1 Habsburški vladarji in Slovenci	9
2.1.2 Cesar Franc Jožef I.	11
2.1.3 Slovenske dežele pod vladavino Franca Jožefa I.	12
3 EMPIRIČNI DEL	14
3.1 OBISKI CESARJA FRANCA JOŽEFA I. V SLOVENSKIH DEŽELAH	14
3.1.1 Obisk cesarja julija 1883	15
3.1.1.1 Potek cesarjevega obiska	17
3.1.2 Obisk Ptuja	18
3.1.2.1 Načrtovanje prihoda na Ptuju	18
3.1.2.2 Potek obiska na Ptuju	22
3.1.2.4 Odzivi na cesarjev obisk 1883	29
4 REZULTATI IN RAZPRAVA	30
5 ZAKLJUČEK	32
6 VIRI IN LITERATURA	33
6.1 VIRI IN LITERATURA	33
6.2 SPLETNI VIRI IN LITERATURA	33

KAZALO SLIK

SLIKA 1: CESAR FRANC JOŽEF I., V OZADJU ČASOPIS SLOVENE C	1
SLIKA 2: KOZLERJEV ZEMLJEVID SLOVENSKIH DEŽEL IN POKRAJIN LETA 1861	13
SLIKA 3: OBISK CESARJA Z DVORNIM VLAKOM NA ŽELEZNIŠKIH POSTAJAH V SLOVENSKIH DEŽELAH LETA 1883.	16
SLIKA 4: NOTRANJOST CESARJEVEGA VLAKA	16
SLIKA 5: NASLOVNICE NEKATERIH SLOVENSKIH ČASOPISOV IN NJIHOVO POROČANJE O NAPOVEDANEM CESARJEVEM PRIHODU	16
SLIKA 6: CESAR FRANC JOŽEF I. S SPREMSTVOM NA PLETNI OB OBISKU BLEDA 17. JULIJA 1883.	17
SLIKA 7: ZEMLJEVID PRIKAZA OBISKA MEST IN KRAJEV FRANCA JOŽEFA I. JULIJA 1883	18
SLIKA 8: OBVESTILO OKROŽNEGA STOTNIKA 6. MAJA 1883 O PRIHAJAJOČEM OBISKU CESARJA FRANCA JOŽEFA I. NA PTUJU.	19
SLIKA 9: PLAKAT OB PRIHAJAJOČEM OBISKU CESARJA FRANCA JOŽEFA I. NA PTUJU 10. JULIJA 1883	20
SLIKA 10: PONTONSKI MOST NA PTUJU, ZGRAJEN OB OBISKU CESARJA FRANCA JOŽEFA I. NA PTUJU 10. JULIJA 1883	23
SLIKA 11: S PODOBNO KOČIJO SE JE CESAR VERJETNO PELJAL PO ULICAH MESTA PTUJA	23
SLIKA 12: MINORITSKI SAMOSTAN S CERKVIJO S KONCA 19. STOLETJA.	24
SLIKA 13: POGLED S FLORIJANOVEGA TRGA PROTI POSKOČILOVI HIPI IN UNGARTHOR – ULICI K OGRSKIM VRATOM (DANES ULICA HEROJA LACKA)	24
SLIKA 14: POGLED S FLORIJANOVEGA TRGA NA (DANES) MURKOVO ULICO.	24
SLIKA 15: MESTNO GLEDALIŠČE PTUJ ALI STADT-THEATER IN ORFEJEV SPOMENIK	25

SLIKA 16: HIŠA Z BALKONOM NA LEVI STRANI JE MESTNA HIŠA NA PTUJU OKROG LETA 1900.....	25
SLIKA 17: CERKEV SV. JURIJA, NEKOČ GLAVNA CERKEV.....	25
SLIKA 18: ULICA, PO KATERI SE JE CESAR PELJAL DO NOVOUSTANOVljENE HRANILNICE.	26
SLIKA 19: HRANILNICA NA PTUJU, USTANOVljENA LETA 1883.....	26
SLIKA 20: POGLED NA HRANILNICO IN MOST ČEZ GRAJENO.....	26
SLIKA 21: BOLNIŠNICA PTUJ, KI JE BILA ZGRAJENA	27
SLIKA 22: ŽELEZNIŠKA POSTAJA PTUJ OKROG LETA 1870.	27
SLIKA 23: ZEMLJEVID POTI OBISKA PO ULICAH IN TRGIH PTUJA.	28

1 UVOD

Sem Zaja Postružnik in obiskujem 9. razred osnovne šole Olge Meglič. Tudi letos me je pot odnesla v raziskovanje, čeprav moram odkrito povedati, da je bilo le-to izjemno težko in skoraj sem že obupala.

Preden sem se ustavila v zgodovinsko razgibanem obdobju Metternichovega absolutizma (1815–1848), v katerem se je rodila oseba, o kateri bo govora v tej nalogi, sem veliko razmišljala, če je tema primerna, če je morda vse to že raziskano, ali bo dovolj gradiva, ki bo tudi meni kot osnovnošolki dostopno. S pomočjo mentorice je bilo lažje, saj me je motivirala in tako sem zgrabila za delo.

Pa da še odgovorim na vprašanje, ki mi ga je postavil v času raziskovanja marsikdo: Kako sem prišla na idejo raziskovati obisk avstrijskega cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju ter kako sem sploh vedela, da je bil kdaj na Ptuju? Odkrito povedano nisem imela pojma, da je bil kdaj na Ptuju. A moja mentorica je, ker je prava ljubiteljica zgodovine, prebrala knjigo Franc Jožef,¹ v kateri je zasledila ta podatek, in me motivirala, da bi lahko jaz ta obisk v okviru raziskovalne naloge podrobneje raziskala in ga predstavila. Vendar je bilo potrebno najprej preveriti, ali se je kdo te teme že lotil in po obisku Zgodovinskega arhiva na Ptuju sva z mentorico dobili potrditev, da ta tema še ni raziskana, niti na spletni strani MO Ptuj ne obstaja popolnoma noben podatek ali omemba tega dogodka ali dogodka izleta 1873, ko je cesar Ptuj obiskal prvič.²

Naloga raziskuje torej obdobje 2. polovice 19. stoletja, ko smo bili Slovenci pod Habsburško monarhijo, natančneje povedano obisk takratnega cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju ob 600 letnici vladanja te družine našim deželam.

Pri raziskovanju me bo predvsem zanimalo sledeče:

- kdaj je cesar Ptuj obiskal in kako dolgo se je na Ptuju zadržal;
- kaj vse si je ogledal;
- je morda takrat obiskal tudi katero drugo slovensko mesto;
- zakaj je Ptuj sploh obiskal.

Na tem mestu bi se navezala za mojo zgornjo izjavo, da je bilo raziskovanje izjemno težko in le-to razložila podrobneje. Čeprav ta tema še, kot sem že povedala, ni bila raziskana in sem imela možnost prvič in vrh tega še tako podrobno cesarjev obisk predstaviti, sem hitro ugotovila, da je morda ta tema še nedotaknjena zato, saj so viri, iz katerih bom črpala veliko podatkov, težko dostopni, nekateri pisani v stari nemščini, ki pa je jaz ne razumem. A me je mentorica potolažila, da to ne bo tista glavna težava, ki bi mi preprečila izdelavo te naloge.

In začela je nastajati zasnova, ki je prerasla v zanimivo raziskovalno nalogo.

1.1 Namen in cilji naloge

Moj namen naloge je predstaviti obisk našega takratnega cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju in natančno, kolikor se le da, prikazati program obiska in njegov potek (npr. kje vse se je cesar ustavil oz. kaj vse si je na Ptuju ogledal).

Ob tem želim tudi preučiti, kako so se na Ptuju na ta obisk pripravili, kakšen je bil program obiska in ali je prišel zgolj na Ptuj ali je obiskal še kakšno mesto ali kraj, preden se je vrnil nazaj na Dunaj.

¹ Franc Jožef, 2016. Urednik Gregor Antoličič. Cankarjeva založba.

² <https://www.ptuj.si/objava/339880>

Bistveno oz. pogloblilno vprašanje pa je *Zakaj je sploh cesar prišel na Ptuj?* In tudi to imam namen raziskati ter na koncu na le-to odgovoriti.

Glavni cilji raziskovalne naloge so:

- Predstaviti obisk cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju.
- Predstaviti program obiska in priprave na obisk.
- Kartografsko prikazati točke, kje vse se je cesar na Ptuju zadržal.
- Ptujčanom predstaviti, da nismo bili v času, ko je Ljubljana cvetela, le neko nepomembno mesto, saj je tudi nas obiskal sam cesar.

1.2 Struktura naloge

Naloga je sestavljena iz teoretičnega in empiričnega dela.

V prvem (teoretičnem) delu sem predstavila namen in cilje naloge ter njeno strukturo, metodologijo dela, s katero sem si pomagala pri izdelavi naloge, temo oz. področje, ki me je zanimalo. Prav tako je pregledno predstavljena družina Habsburg in Habsburški vladarji in Slovenci. Podrobneje je predstavljen cesar Franc Jožef I. in slovenske dežele pod njegovim vladanjem.

V drugem (empiričnem) delu so najprej prikazani vsi obiski cesarja Franca Jožefa I. v naših deželah.

Nato se težišče raziskovanja preusmeri na predstavitev cesarjevega obiska leta 1883 na Ptuju. Prikazan je namen obiska, program obiska, pot do Ptuja, kartografsko je prikazana pot po mestu, na posebnem zemljevidu pa tudi celoten potek poti cesarja leta 1883 po naših deželah.

Program obiska je predstavljen na podlagi plakata, ki ga je pripravila ptujška oblast. Ob tem sem omenila tudi funkcijo nekaterih oseb, ki se pri organizaciji pojavijo (npr. župan, župnik, pomembni gospodarstveniki in obrtniki, svetniki idr.).

1.3 Metode dela

Pri izdelavi raziskovalne naloge sem uporabila različne metode dela:

- Najprej sem se posvetovala z mentorico, izbrali sva temo, se organizirali in naredili okvirni načrt.
- Na podlagi teme raziskovalne naloge sem določila naslov naloge.
- Za teoretični del je bilo potrebno poiskati in prebirati literaturo o družini Habsburg, predvsem v povezavi s Slovenci. Tukaj sem posegala tako po knjižnih virih kot tudi po spletnih ter virih, hranjenih v arhivu.
- Največ pozornosti in časa sem namenila raziskovanju cesarjevega obiska na Ptuju.
- Ker so bili določeni dokumenti zapisani v stari nemščini, ki je sploh nisem znala brati, mi je pri tem pomagala mentorica in računalniški program Transkribus.³
- S pomočjo računalniškega programa (Google maps) sem izdelala zemljevid cesarjevega obiska slovenskih dežel in obiska na Ptuju.
- Obiskala sem Zgodovinski arhiv na Ptuju, preko elektronske pošte sva z mentorico kontaktirali Knjižnico Ivana Potrča Ptuj (domoznanski oddelek), Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož, Landesarchiv Steiermark (pokrajinski arhiv v Gradcu), Wiener Stadt- und Landesarchiv (arhiv na Dunaju) in družino Fürst.

³ <https://readcoop.eu/de/transkribus/altdeutsche-schrift-uebersetzen/>

- Metodo analize sem uporabila pri pregledu starih rokopisnih zapisov v kroniki mesta Ptuja.
- Z induktivno metodo sem poskušala na podlagi posamičnih in posebnih dejstev priti od opažanj konkretnih primerov in dejavnikov do sklepa o splošni sodbi in splošnih sklepe. Iz česar sledi, da sem poskušala na podlagi posameznih dejstev ugotoviti, kako je cesarjev obisk potekal, kam vse se je po obisku Ptuja še namenil in kakšne so bile reakcije na njegov obisk.
- Z metodo sinteze sem pojasnjevala rezultate analize dela.
- Zastavljene hipoteze sem potrdila ali ovrgla s pomočjo metode sklepanja (na podlagi pridobljenega znanja in dokazov).

1.4 Hipoteze

Raziskovalna naloga temelji na štirih raziskovalnih hipotezah:

H1 O obisku cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju obstaja veliko gradiva.

H2 Cesar Franc Jožef I. je ob svojem obisku na Ptuju obiskal tudi grad.

H3 Cesar je leta 1883 obiskal Ptuj, ker je to najstarejše mesto v Sloveniji.

H4 Obisk leta 1883 je bil cesarjev prvi obisk mesta Ptuja.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Habsburžani

Habsburška vladarska dinastija, ena najstarejših in največjih dinastij v Evropi, izvira iz Švice. Imenujejo jo po gradu Habsburg v kantonu Aragau. Pod svojim okriljem so imeli vse avstrijske dežele in večino ozemlja današnje Slovenije. Prvi pripadnik Habsburžanov je bil Radbot. Bil je grof in pod njegovo vladavino je bil zgrajen tudi grad Habsburg. Dinastija si je od 11. do 13. stoletja postopno ustvarila posest v takratni Alzaciji in Švici, kasneje, v prvi polovici 13. stoletja, pa sta si posest razdelila grof Rudolf in grof Albreht. Le-ta je dobil več posesti kot grof Rudolf. Njegov sin Rudolf I. Habsburški je bil leta 1273 izvoljen za prvega nemškega kralja. V 14. stoletju so izgubili vladavino nad nemško, saj so bili poraženi pri Morgartu in s tem so izgubili vsa posestva v Švici. Zadnji avstrijski cesar je bil Karel I. Avstrijski. Po razpadu Avstro-Ogrske leta 1918 so Habsburžani izgubili oblast.⁴

2.1.1 Habsburški vladarji in Slovenci

Habsburška dinastija je pustila trajen pečat v zgodovinskem spominu, družbeni in kulturni dediščini tudi na ozemlju, kjer živimo Slovenci.

Že prvi cesar Friderik III. Habsburški je bil uspešen pri združevanju dežel, pravi vzpon pa je rodbina dosegla z Maksimilijanom I. in njegovim sinom Filipom. Cesarstvo je bilo največje v času Karla V. v 16. stoletju, po smrti njegovega sina pa se je vladavina nadaljevala po ženski liniji. Leta 1740 je vladarica postala Marija Terezija, ki je s sinom Jožefom II. uvedla številne pozitivne spremembe, katerih sadove še danes žanjemo tudi Slovenci in poskušamo posnemati marsikatero vzorec in vzorce, ali pa so ti vsaj z nostalgijo zapisani v kolektivni spomin. Eden znamenitih stavkov Marije Terezije je bil: »*Zakon postane legitimen šele takrat, ko ga razume najneumnejši svinjski pastir v Galiciji*« (Demerle, 2017, 8–10.)

Med najpomembnejšimi vladarji za Slovence v habsburški monarhiji so bili Marija Terezija in njen sin Jožef II. ter Franc Jožef I. V letih vladavine Marije Terezije je živelo znotraj slovenskih etničnih meja približno 900.000 prebivalcev. Večina prebivalcev je pripadala kmečkemu sloju.

In kaj je Marija Terezija dobrega naredila za Slovence?

Najpomembnejše reforme Marije Terezije, ki nosi oznako "*razsvetljena reformatorka in babica Srednje Evrope*", so:

- oblikovanje državne uprave,
- reformiranje davčnega sistema,
- poenotenje kazenskega zakonika,
- uvedba terezijanskega katastra,
- spodbujanje domačega gospodarstva,
- naborni vojaški sistem,
- uvedba obveznega osnovnega šolstva, ki je spodbudilo kulturno gibanje na Slovenskem, z njim pa se je začelo slovensko narodno gibanje
- spodbujanje izobraževanja in izboljšanje položaja kmetov, saj je Marija Terezija razvijala vinogradništvo, sadjarstvo, čebelarstvo, prav tako pa so širile nove poljedelske kulture; fižol, detelja, koruza, počasi pa tudi krompir. Odpravila je tudi triletno kolobarjenje in ga zamenjala z

⁴ [Habsburška monarhija in Slovenci - NOVICE.at](#)

uvedbo hlevskega gnoja, zato se je vse večje število kmetij usmerilo v hlevsko živinorejo. Nastajale so kmečke družbe (Demerle, 2016, 158).

Njen sin Jožef II. Habsburško-Lotarinški je leta 1764 postal Rimsko-nemški cesar, ko mu je prej omenjena Marija Terezija priznala so-vladarski položaj. Nadaljeval je reforme, ki jih je začela njegova mati, torej upravne in davčne, kmečke, šolske, cerkvene, vojaške, sodne in denarne reforme.⁵

Izjemno pomembno je bilo potem leto 1848, ko postane Franc Jožef I. cesar. Leto je bilo izjemno razburljivo, saj so se pritiski na cesarja iz vseh strani samo vrstili. Pri nas nastopi program Zedinjena Slovenija, katere začetnik je bil koroški duhovnik Matija Majar – Ziljski, ki je v svoji peticiji natančno opredelil ozemlje Slovenije in vanj prvi vključil tudi beneške in ogrske Slovence. Dokončno so program oblikovali dunajski študentje, zbrani v Društvu Slovenija. Slovenci so se začeli prebujati in postajali aktivni na več področjih:

- zahtevali so združitev Slovenskih dežel v Kraljestvo Slovenija, ki ima svoj parlament in svojo vlado, in enakopravnost slovenskega in nemškega jezika ter uvedbo slovenščine v šole in pisarne,
- zahtevali so, da naj bo Slovenija sestavni del Avstrijskega cesarstva,
- izjemno pomembno je bilo, da je bil odpravljen fevdalizem – kmet postane pravi lastnik zemlje,
- narodna zavest Slovencev se je okrepila,
- število slovenskih izobražencev je hitro raslo,
- Slovenci so začeli izdajati tudi lepake in različne časopis (časopis *Slovenija* – prvi slovenski politični časopis), tednik *Celjske slovenske novine*, mesečnik *Slavjanske rodoljub*, tednik *Slovenski cerkveni časopis*,
- slovenski jezik postane učni jezik na gimnazijah,
- razširila se je kranjska trobojnica na celotno slovensko ozemlje, ki je na ta način postala slovenska narodna zastava.

Na začetku 20. stoletja so Slovenci v Avstrijskem delu Avstro-Ogrske šteli le 4,5 % prebivalstva iz vseh enajstih uradno priznanih narodov z avtonomnimi pravicami. Bilo jih je okoli 1.300.000, a kljub temu so z dvema krščanskima politikoma, dr. Janezom Evangelistom Krekom in dr. Antonom Korošcem, v avstrijskem Državnem zboru pridobili na pomenu. Med Slovenci je iz dneva v dan naraščala tudi narodna samozavest. V uradih in sodstvu je bila slovenščina uradni jezik. Pisatelji in znanstveniki so dvignili slovenščino na visoko evropsko raven. S smrtjo Franca Ferdinanda in njegove soproge leta 1914 v Sarajevu se je začela prva svetovna vojna. Ko je Franc Jožef I. leta 1916 umrl, da je nasledil mladi cesar Karel I., ki se je po svojem odprtem značaju popolnoma ločil od sicer ljubeznivega, toda zadržanega in skeptičnega cesarja Franca Jožefa. Zdelo se je, da bo novi monarh pripravljen izvesti nujno potrebne reforme, kot so mu predlagali slovenski in drugi politiki.⁶

Karel I. je na skrivaj skušal vzpostaviti separaten mir z nasprotniki, kar se mu ni posrečilo. Bil je v zagatnem položaju, ujetnik vojne in tedanje politike. Leta 1917 je ukinil vojni absolutizem, Slovenci so v majski deklaraciji leta 1917 vzpostavili zahtevo za zedinjeno Slovenijo v okvirih habsburške monarhije. Večina avstrijskih politikov na te izzive ni bila pripravljena, vendar še ni bilo jasno, ali bo cesarstvo propadlo, saj so zmage proti Italiji na soški fronti spremenile položaj sil na terenu, ob boljševiški revoluciji pa je tudi Rusija izstopila iz vojne. V letu 1918 se je položaj v habsburški monarhiji zaostрил. Tudi slovensko prebivalstvo je bilo utrujeno zaradi groznih razmer (lakota, porušeno gospodarstvo ...), poleg tega je še neposredno trpelo zaradi fronte proti Italiji.⁷

⁵ https://dijaski.net/gradivo/zgo_ref_reforme_marije_terezije_in_jozefa_ii_01

⁶ [Habsburžani - Wikipedija, prosta enciklopedija \(wikipedia.org\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Habsburžani)

⁷ [Habsburška monarhija in Slovenci - NOVICE.at](https://www.novice.at)

2.1.2 Cesar Franc Jožef I.

»Ob misli na cesarja Franca Jožefa I. se večini ljudi v podzavesti nemudoma prikaže slika osivelega starca s vsemogočnim očetovskim pogledom« je Gregor Antoličič v uvodu knjige *Franc Jožef*, ki jo je tudi uredil, opisal Franca Jožefa I. (Antoličič 2016, str. 7).

Franc Jožef I. Habsburški-Lotarinški, se je rodil 18. avgusta očetu Francu Karlu in materi Zofiji Bavarski. Leta 1824 se je poročila, ko je imela Zofija komaj 19 let. Bila je popolno nasprotje svojega moža, ta pa je niti po poroki ni kaj posebej privlačil. Bil je turoben in dolgočasen mož. Zofija se je z njim poročila v misli, da bo nekoč avstrijska cesarica, vendar je proti temu odločil nasledstveni red, Franc Karel je imel namreč starejšega brata. Tako je vse svoje upe prenesla na svoje potomstvo. Tako se jima je po dolgem času rodil sin Franc Jožef. Dunajsko prebivalstvo je prihod novega člana toplo pozdravilo, Zofija pa si je želela, da Ferdinand, brat Franca Karla, ne bi imel potomcev. To bi pomenilo, da krona ne bi šla v roke Francu Jožefu (Čuček, 2016, str. 30–33).

Malega Franca so že od malih nog vzgajali kot potencialnega prestolonaslednika. Otroštvo je preživel večinoma v rezidencah na Dunaju, razen izjem poletnih počitnic v Ischlu in občasnih obiskov sorodnikov na Bavarskem. Imel je tri brate: Ferdinanda Maximiliana (1832), Karla Ludvika (1833) in Ludvika Viktorja (1842). Leta 1835 se jim je pridružila Marija Ana, ki pa je umrla pri 4 letih. V nasprotju s svojimi brati je bil Franc Jožef zelo čustven, občutljiv in priden otrok, celo prezrel za svojo starost, ki je že od malega kazal zanimanje za vojsko in uniforme. Star leto in pol je znal razlikovati med oficirji in vojaki, pri treh letih pa je znal vse vojaške čine in barve vseh polkov. Takratnemu cesarju, njegovemu dedu, je bil Franc Jožef še posebej pri srcu. Cesar je leta 1835 umrl za pljučnico, tako pa ga je nasledil Ferdinand, njegov stric (Čuček, 2016, str. 35–37).

Franc Jožef se je učil več tujih jezikov in veliko športov, ki so vključevali tudi plavanje, ples sabljanje in sprva skozi igro spoznavanje z vojaškimi zadevami. S trinajstimi leti se je začel tudi vojaško uriti najprej kot navaden nabornik, kasneje pa se je začel učiti zgodovino vojskovanja, taktiko in strategijo. Njegovo politično izobrazbo je v celoti prevzel Metternich, ki ga je seznanjal s konservativnimi načeli politike. V sklopu pouka je tudi veliko potoval, kjer se je seznanil s plemstvom drugih držav in kontinentov. V njegovem zadnjem izobraževalnem potovanju septembra leta 1845 si je na poti po Italiji ogledal tudi Postojnsko jamo, ustavil pa se je še v Ljubljani, Mariboru in Celju. Tako je slovenske dežele z izobraževalnim namenom prvič obiskal že pri svojih 15 letih (Čuček, 2016, str. 38–40).

Po odstopu kanclerja Metternicha med revolucijo leta 1848 je postal guverner Češke. Te službe ni nikoli opravljal. Namesto tega je bil poslan v Italijo, kjer se je pridružil vojskovanju. Svojo prvo vojno izkušnjo je preživel dokaj mirno in dostojanstveno. Približno ob istem času je cesarska družina bežala iz Dunaja v Innsbruck na Tirolskem. Kmalu je bil pozvan iz Italije in se pridružil družini v Innsbrucku. Tam je Franc Jožef prvič spoznal svojo sestrično Elizabeto, bavarsko vojvodinjo, svojo bodočo ženo (Čuček, 2016, str. 41–42).

Konec julija 1848 se je ves dvor vrnil na Dunaj. Po nekaj mesecih je Dunaj spet postal nevaren in septembra je dvor spet zapustil. Alfred von Windisch-Grätz je bil skupaj z drugimi konservativci prepričan, da novi vladar ne bo zavezan ustavi, ki jo je bil Ferdinand prisiljen odobriti. 2. decembra 1848 je Ferdinand odstopil in tako je postal cesar Franc Jožef I. Pri nasledstvu so izpustili njegovega očeta Franca Karla. Ime "Franc Jožef" je bilo izbrano z namenom, da bi obudil spomin na svojega pra-pra strica, cesarja Jožefa II., ki je bil znan kot reformator. Kot že prej rečeno, se je poročil z Elizabeto (Sisi). Poročila sta se 24. aprila 1854. Njuno zakonsko življenje ni bilo veselo, saj je njuna prva hči Zofija umrla kot dojenček, sin, kronski princ Rudolf, pa je naredil leta 1889 samomor. Nad Sisi je bil leta 1898 v Ženevi izveden atentat, pri katerem je bila zabodena. Mož si od tega stresa nikoli ni opomogel, ker jo je imel zelo rad. Po smrti Rudolfa je postal prestolonaslednik Franc Ferdinand, sin brata Karla Rudolfa. Leta 1914 je bil Franc Ferdinand skupaj s svojo

soprogo ubit v atentatu Gavrila Principa. To je povzročilo začetek 1. sv. vojne (Vodopivec, 2016, str. 46–48).

Franc Jožef je umrl leta 1916, med vojno v Schönbrunn. Takrat je bil star 86 let. Nasledil ga je njegov pranečak Karel, ki je bil zadnji avstrijski cesar. Dve leti pozneje se je končala 1. sv. vojna in s tem je Avstro-Ogrska razpadla.⁸

2.1.3 Slovenske dežele pod vladavino Franca Jožefa I.

»V enem najlepših romanov o iztekajočem se življenju Habsburške monarhije v »Radetzkyjevi koračnici« avstrijskega pisatelja Joshepa Rotha so, kot je znano, glavni junaki Slovenci«, je zapisal Peter Vodopivec v že prej omenjeni knjigi (Vodopivec, 2016, str. 65). Ko je Roth v svojem romanu Slovence opisoval kot širšo južnoslovansko skupnost, ki kljub prevladujoči kmečki sestavi ohranja iskreno privrženost monarhiji in na sploh cesarju Francu Jožefu I, se ni dosti zmotil. Seveda so bili Rothovi Slovenci plod njegove domišljije, toda o tem, da so bili zelo verni cesarju in cesarski hiši, ni dvoma.

Na tem mestu bom navedla nekaj ključnih gospodarskih in političnih ukrepov, ki so pozitivno vplivali na razvoj slovenskih dežel v času vladanja cesarja Franca Jožefa I.:

- Cesar je Kranjski vsako leto zmanjšal zemljiški davek za 300.000 goldinarjev;
- Kranjska je dobila »železno cesto« oz. železnico;
- Ljubljansko barje je bilo uspešno osušeno;
- zgrajeni sta bili kamniška smodnišnica in Tobačna tovarna v Ljubljani;
- od 1860 naprej je z oktobrsko diplomo omogočila enakopravnost vseh narodnosti ter Slovincem zagotovila svoboden razvoj;
- začne se slovensko šolstvo;
- slovenski jezik postane enakovreden nemškemu jeziku v uradih in šolstvu;
- Slovenci dobimo slovenskega deželnega predsednika Andreja Winklerja (Globočnik, 2006, str. 58-59).

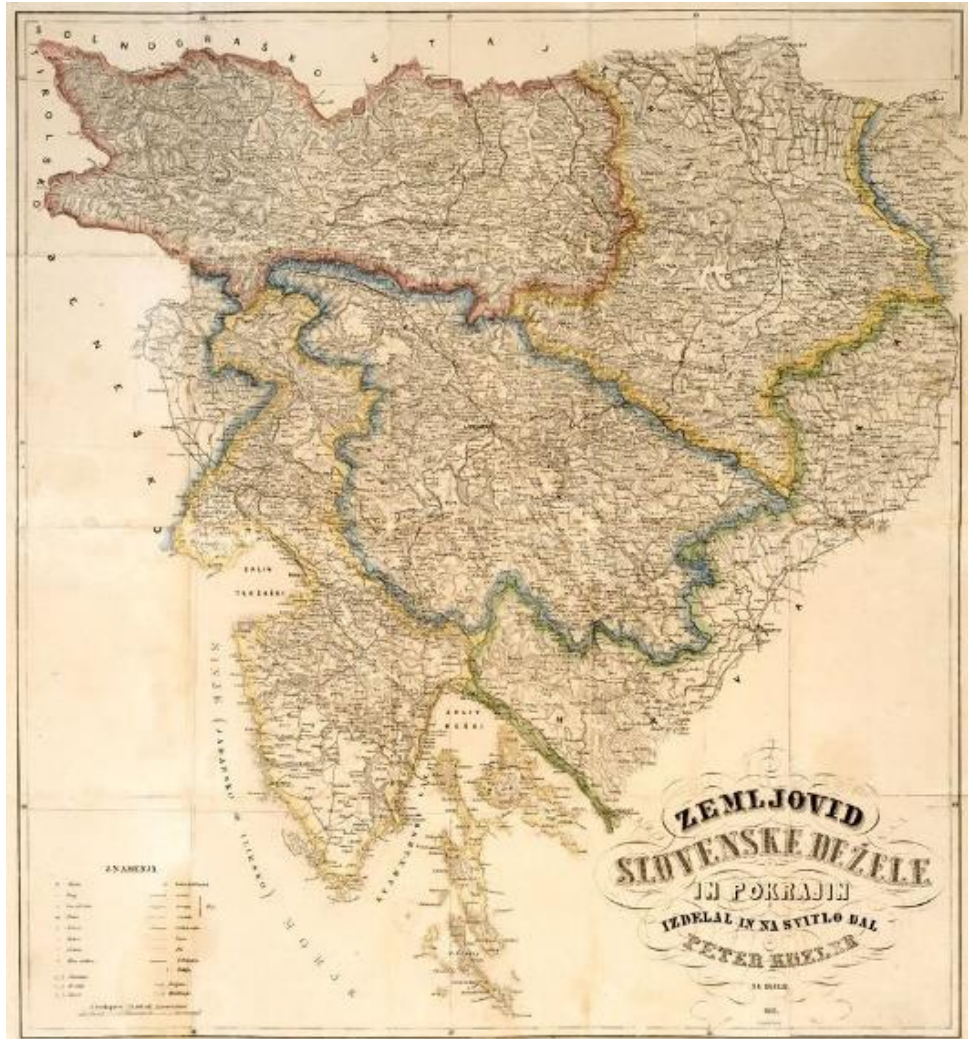
Cesar Jožef I. je bil pri Slovencih med habsburškimi vladarji sploh najbolj priljubljen. Vdanost in zvestobo slovenskega prebivalstva cesarju in dinastiji naj bi nazorno razkrivale najrazličnejše počastitve cesarjevih praznikov, od vsakoletnega praznovanja njegovega rojstnega dne in zlasti zaokroženih jubilejev, proslavljanja obletnic njegovega kronanja, vznesenih voščil ob njegovi poroki, okroglih obletnicah le-te in rojstvu prestolonaslednika do slovesnosti ob njegovih obiskih slovenskih krajev in mest ter izrazov privrženosti ob njegovih javnih razglasih in njegovih družinskih tragedijah (samomor prestolonaslednika Rudolfa leta 1889 in uboj cesarice Sisi leta 1898). Kot je znano, so bili med avtorji vznesenih hvalnic ob cesarjevih praznikih kakor žalostink ob tragičnih izgubah vidni številni slovenski literarni ustvarjalci, kot so Lovro Toman, Josip Stritar, Simon Gregorčič, Franc Ksaver Meško, Luiza Pesjakova, Anton Funtek in Silvin Sardenko. Pisci slavilnih pesmi so se Francu Jožefu večinoma zahvaljevali za že izkazano milost in dodeljene pravice, nekateri med njimi pa so se nanj tudi obračali s prošnjo, naj se ozre na Slovence in Slovane in jim nakloni pravice (Vodopivec, 2016, str. 67–68).

Dinastični in cesarski prazniki in jubileji so bili seveda deležni posebnih počastitev. Več slavnostnih koncertov v čast cesarju in cesarici je priredila Filharmonična družba v Ljubljani, zborovske skladbe so za slavilne prireditve napisali Fran Gerbič, Anton Nedvėd, Anton Foerster in celo Gustav Ipavec, štirideseto obletnico Franc Jožefove vlade pa je leta 1888 s priložnostnim koncertom počastilo tudi Delavsko pevsko društvo Slavec. Med deželnimi slavilnimi prireditvami je bila posebej slovesna proslava šeststoletnice

⁸ [Franc Jožef I. Habsburško-Lotarinški -Wikipedija, prosta enciklopedija \(wikipedia.org\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Franc_Jo%C5%BEef_I._Habsbur%C5%A1ko-Lotarin%C5%A1ki)

habsburške vlade na Kranjskem in Štajerskem leta 1883. V Deželnem gledališču v Ljubljani so priredili slavnostno akademijo, Slovenska matica pa je izdala razkošen, Francu Jožefu posvečen spomenik o začetku habsburške vlade na Slovenskem z verzi in obširno, skoraj dve tretjini knjige obsegajočo razpravo Frana Šukljeta »Na lastne oči sem videl, kako so na cesti pokleknile kmetska dekleta, ko se je cesar mimo njih peljal v svoji kočiji«, je v spominih trdil Fran Škulje« (Vodopivec, 2016, str. 70).

Javne kritike na račun cesarja in njegovih vladarskih odločitev je bilo mogoče slišati šele po tem, ko monarhije in cesarja več ni bilo (Vodopivec, 2016, str. 72).

Slika 2: Kozlerjev zemljevid slovenskih dežel in pokrajin leta 1861.

(Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Peter_Kozler)

3 EMPIRIČNI DEL

Glede na to, da predstavlja obisk cesarja ali kralja v državi ali mestu izjemen dogodek zgodovinskega pomena, sem bila na začetku svojega raziskovanja prepričana, da bo tudi obisk Franca Jožefa I. na Ptuju natančno dokumentiran tako pisno kot tudi slikovno. A to ni bilo tako, saj virov skorajda ni, kar pa obstaja, je napisano v kroniki mesta v rokopisu v stari nemščini, nekaj drobcev je zapisanih v različnih slovenskih časopisih iz takratnega časa. Veliko podrobneje je v časopisih opisan potek obiska npr. v Ljubljani in potem na Gorenjskem, od koder obstajajo tudi fotografije.

Najprej sem se obrnila na Zgodovinski arhiv na Ptuju, kjer so mi lepo pripravili gradivo, ki ga imajo. To obsega rokopisno obvestilo v nemščini mestne kronike o prihajajočem obisku, plakat z natančnim programom (prav tako v nemščini), prav tako so mi dali fotografije različnih mikrolokacij Ptuja iz tistega obdobja obiska za lažji prikaz poti. Obrnila sem se tudi na Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož, kjer pa gradiva niso imeli. Enako je bilo v Knjižnici Ivana Potrča. Ker sem vedela, da je v času druge polovice 19. stoletja Ptuj spadal pod Gradec, sem se z mentorico obrnila tudi na Landesarchiv Graz, iz katerega pa so zelo vljudno odgovorili, da ne razpolagajo z nobenim gradivom, povezanim z obiskom cesarja na Ptuju leta 1883. Pisali sva tudi na Dunaj (Wiener Stadt- und Landesarchiv Wien), ampak od tam nisva do danes dobili nobenega odgovora.

Tako sem se z gradivom, ki sem ga imela, lotila raziskovanja.

3.1 Obiski cesarja Franca Jožefa I. v Slovenskih deželah

Cesar Franc Jožef I. je slovenske dežele obiskal ali potoval skozi njih dvanajst krat. O tem obširno piše Eva Holz v prispevku *Potovanje cesarja Franca Jožefa na slovensko ozemlje* (2016, str. 89–113). Presenetljivo je, da njegovega prvega obiska na Ptuju 4. septembra 1873 ni navedla, čeprav se je zadržal v mestu oz. na posestvu Turnišče dva dni. Ta obisk pa je dokaj natančno opisala Nataša Kolar v članku *Vojaške vaje in manevri na dravskem in ptujskem polju v 18. in 19. stoletju* (Kolar, 2004, 99–100).⁹

⁹ 5. septembra je manevrom prisostvoval tudi cesar Franc Jožef, ki je 4. septembra prispel na Ptuj s posebnim vlakom z Dunaja. Spremljali so ga vojni minister feldmaršal baron Kuhn, dva generalpribočnika, feldmaršal grof Bellegorde in feldmaršal grof Pcjoufcrich ter predstojnik cesarsko-kraljevega vojnega kabineta generalmajor von Beck. Spremljal ga je tudi deželni namestnik Štajerske. Na slovesno okrašeni ptujski železniški postaji so jih pričakali poveljujoči general baron John, okrajni glavar dr. Strafella z mestnim zastopstvom in velika množica ljudi s Štajerske, z Madžarske in s Hrvaške. Cesar se je po razsvetljenem in z zastavami okrašenem mestu odpeljal proti svojemu prebivališču v grad Turnišče. Povorka je štela 30 kočij, peljali so se preko ogrskega mostu proti Florijanovemu trgu na Glavni trg, po Gosposki in Špitalski ulici, preko dravskega mostu na Breg in nato na Turnišče. Baron Hellenbach, lastnik gradu Turnišče, je cesarja sprejel in pozdravi v madžarski plemiški noši. Vojaški manever, ki si ga je ogledal cesar Franc Jožef s spremstvom, se je začel 5. septembra zjutraj ob 7. uri na ravnini v bližini Turnišča, kjer so bile postrojene vse vojaške čete; pripravljene so bile za raport in vojaški pregled. Kosilo je bilo ob 2. uri v Turnišču. Ob cesarju in njegovem spremstvu so se ga na povabilo udeležili še okrajni glavar, deželni namestnik, ptujski župan in lastnik gradu. V grajskem parku je igrala godba 27. pehotnega polka. Po kosilu je cesar s štabnimi generali obiskal vojaški tabor, kjer so ga pozdravile utaborjene čete. Zvečer je bilo v Turnišču vojaško tovariško srečanje. Povabljeni so bili vsi člani generalštaba, štabni oficirji in najstarejši načelniki in stotniki konjenice, civilni predstavniki pa niso bili povabljeni. Naslednji dan, 6. septembra 1873, je prisostvoval cesar še enim velikim vojaškim manevrom s streljanjem. Bili so med Sv. Lovrencem, Hajdino in Sv. Rokom. Trajali so od 6. do 11. ure. Po kosilu, ki ga je imel z najožjimi sodelavci v gradu Turnišču, se je cesar odpeljal v mesto. Na Glavnem trgu si je v spremstvu ptujskega župana ogledal rimski nagrobnik Séptima Severa in nadaljeval pot do železniške postaje, do koder so ga pospremili deželni namestnik, okrajni glavar, župan, poveljujoči general baron John, prost in mestni župnik dr. Vošnjak (Kolar, 2004, 99–100).

ŠT. OBISKA	LETO	NAMEN ALI CILJ OBISKA
1.	1850	V spremstvu ministra Schwarzenberga in Bacha je pripotoval 10. 5. in ostal vse do nedelje, ko je odpotoval naprej v Trst.
2.	1856	Skupaj z cesarico Elizabeto II. sta pripotovala v Maribor 10. 9. in ostala do 11. 9.
3.	1856	17.–20. 11. obisk v Ljubljani
4.	1857	Cesar in cesarica sta si ob vračanju iz Trsta 11. marca ogledala Postojnsko jamo.
5.	1862	1. aprila pripotuje cesar v Gorico, nato v Ljubljano in Celje.
6.	1869	Skupaj z ženo odpotuje proti jugu in se 8. marca ustavi v Krškem.
7.	1873	4. 9. prispe na Ptuj in si ogleda eno največjih vojaških manevrov, ki so pri nas potekali med 19. 8. in 15. 9. 1873.
8.	1875	Na poti v Dalmacijo se ustavi v petek, 2. aprila, v Ljubljani.
9.	1882	Ob 500 letnici prihoda Trsta pod Habsburško oblast potuje skozi Bovec, kjer prespi in 12. 9. potuje naprej v Tolmin in Gorico.
10.	1883	Ob 600. obletnici vladavine Habsburžanov je Slovenske dežele obiskal med 9. in 17. julijem.
11.	1895	7. maja se je ustavil v Ljubljani.
12.	1900	Ob 400-letnici združitve Goriške s habsburško vladarsko hišo je 70-letni cesar obiskal Goriško 29. 9. in se tudi peljal mimo Ljubljane.

3.1.1 Obisk cesarja julija 1883

Cesar Franc Jožef I. je obiskal Ptuj in slovenske dežele leta 1883 ob šeststoti obletnici vladanja Habsburžanov:

1283–1883

»Že šest sto let vlada te Habsburški rod, zdaj osreči vladarja te slavni prihod«

Obiskal ni le Ptuja, ampak veliko slovenskih mest od Gornje Radgone do Jesenic. To je bil tudi najdaljši obisk cesarja pri nas, saj je trajal od 9. do 17. julija 1883, torej kar devet dni.

Pripotoval je z dvornim vlakom brez žene Elizabete, ker je bila na potovanju v Angliji, ampak v spremstvu okrog sto ljudi. V njegovem spremstvu so bili ministrski predsednik grof Taaffe, general-adjutant baron Popp, najvišji nadzornik kuhinje grof Kinsky in drugi. V prvem vagonu je bilo vlakovno osebje. To je bil hkrati tudi službeni in prtljažni vagon. V drugem vagonu so potovali direktor dvornih železniških potovanj in sobarji. V tretjem pa je potoval cesar in v njem je tudi delal. Ta vagon je bil dovolj velik, da so se cesar in njegovi gostje lahko nemoteno gibali. V četrtem vagonu je bil salon in več oddelkov. Tu so bili nastanjeni višji dvorni mojster, dva generalna adjutanta in povabljeni. Temu je sledil jedilni vagon s primerno urejeno kuhinjo. V naslednjem vagonu je bilo ob velikih potovanjih spremstvo: vojna pisarna, ordonanci, gospodje iz kabineta. V zadnjem vagonu je bilo služabništvo. Vagoni so imeli električno razsvetlavo. Čeprav je cesar pripotoval z dvornim vlakom, je imel na voljo še šest kočij, saj v vse slovenske kraje z vlakom ni mogel (Naglič, 2016).

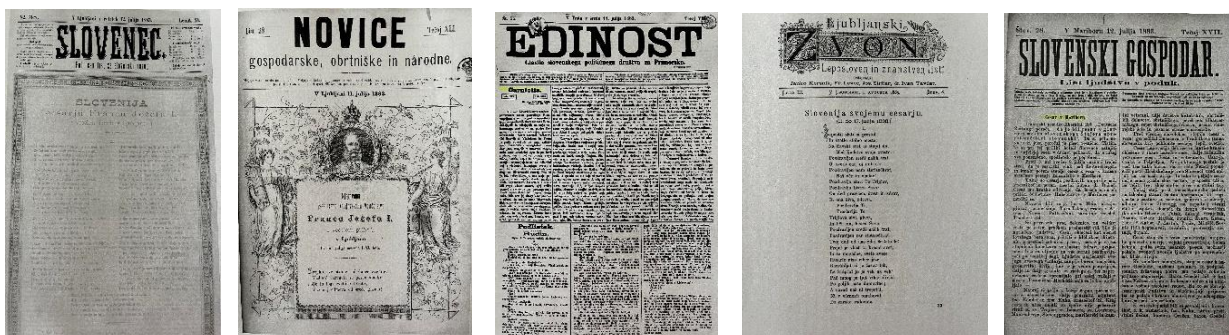
Slika 3: Obisk cesarja z dvornim vlakom na železniških postajah v slovenskih deželah leta 1883.
(Vir: <https://www.gorenjskiglas.si/article/20161028/C/161029789/1039/na-gorenjskem-je-bil-samo-enkrat-1>)

Slika 4: Notranjost cesarjevega vlaka.¹⁰

(Vir: https://rp-online.de/leben/reisen/wie-ein-kaiser-reisen-im-nostalgiezug-nach-opatija_aid-48655201)

Cesar je pripotoval s približno sto spremljevalci, a o cesarjevem spremstvu slovenski časopisi (npr. *Novice*, *Ljubljanski zvon*, *Slovenec*, *Slovenski narod* idr.) niso poročali, saj so se osredotočili zgolj na cesarja samega.

Slika 5: Naslovnice nekaterih slovenskih časopisov in njihovo poročanje o napovedanem cesarjevem prihodu.¹¹

Sami obiski posameznih mest in krajev so bili kratki. Po navadi se je srečal z župani in verskimi dostojanstveniki, se pozanimal o napredku, šolstvu, vojski, bolnišnični oskrbi, se pustil slaviti v slovenskem in nemškem jeziku ter odpotoval naprej. Najdlje se je zadržal v Ljubljani, kot je razvidno v naslednjem

¹⁰ https://rp-online.de/leben/reisen/wie-ein-kaiser-reisen-im-nostalgiezug-nach-opatija_aid-48655201

¹¹ Dostopnost teh časopisov je na: <https://www.dlib.si>

poglavju. Vsi časopisi, ki jih navajam v nadaljevanju, so prihod napovedovali s programom, z opozorili na prebivalce, da naj uredijo svoja domovanja, s pesmimi in hvalnicami cesarju idr.

3.1.1.1 Potek cesarjevega obiska

Cesarjev obisk poleti 1883 je trajal od 9. julija do 17. julija, ko je slovenske dežele ponovno zapustil. Obisk je trajal 9 dni, obiskal pa je veliko slovenskih mest in krajev:

- **9. julij:** Radgona – Maribor (nočitev)
- **10. julij:** Hajdina – Ptuj – Pragersko – Slovenska Bistrica – Poljčane – Rogaška Slatina (nočitev)
- **11. julij:** Sv. Jurij – Celje – Zidani Most – Trbovlje (uradni sprejem)
- **11.–16. julij:**¹² Ljubljana (15. julija je obiskal Litijo, Idrijo in Postojno)

V Ljubljani se je zadržal kar šest dni, vendar je vmes obiskal tudi Postojno in nekatere druge kraje v bližini. V samem mestu si je ogledal veliko znamenitosti, njemu v čast so se vrstili sprejemi, koncerti in druge slovesnosti. Iz Ljubljane je cesarja pospremil dvojni 4 kilometre dolg drevored mlajev in ljudje z zastavami, v cesarjevem spremstvu je bilo šest kočij (Globočnik 2006, str. 59).

- **16. in 17. julij – Gorenjska:** Cesar je od Ljubljane do Bleda naredil veliko postankov: Ježica, Mengeš, Kamnik, Toplice pri Kamniku, Moste, Cerklje na Gorenjskem, Šenčur pri Kranju, Primskovo pri Kranju, Kranj, Lesce in Begunje.

Na Bledu, kamor se je iz Lesce pripeljal v odprti kočiji, se je peljal na otok, tam pozdravil duhovnika in ko se je v lepo razsvetljeni pletni peljal nazaj, so na bližnjih vrhovih (npr. Debeli peči) zagoreli kresovi (gorelo je skupno 45 kresov). Prav tako je bil zvečer ognjemet, ki je stal 1200 goldinarjev, občudovalo pa ga je več kot 6000 ljudi (Globočnik 2006, str. 69).

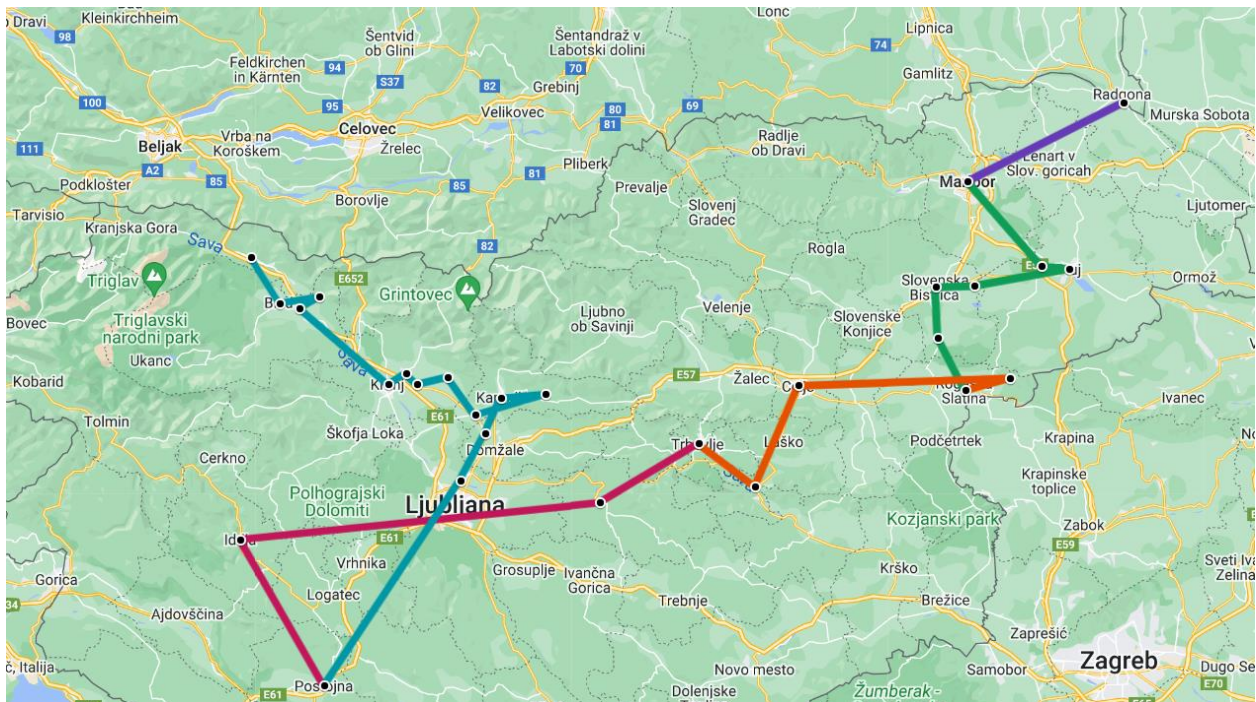
Slika 6: Cesar Franc Jožef I. s spremstvom na pletni ob obisku Bleda 17. julija 1883.

(Vir:

<https://www.gorenjskiglas.si/apps/pbcs.dll/article?AID=/20180910/C/180919998/1009/May&template=printart>)

- **17. julij:** Jesenice – Trbiž (Zadnja postaja so bile Jesenice, kjer so ga prav tako pozdravili z vsemi častmi). Od tam je z dvornim vlakom odpotoval nazaj proti Dunaju.

¹² O tem delu poti je izčrpno pisal Damir Globočnik v članku »Presvitli cesar so videli nas in mi njih, in – spoznali smo se« *Utrinki s poti cesarja Franca Jožefa I. od Ljubljane do Jesenic 16. in 17. julija 1883* (Globočnik, 2006, 55–65).

Slika 7: Zemljevid prikaza obiska mest in krajev Franca Jožefa I. julija 1883.
(Vir: Zaja Postružnik)

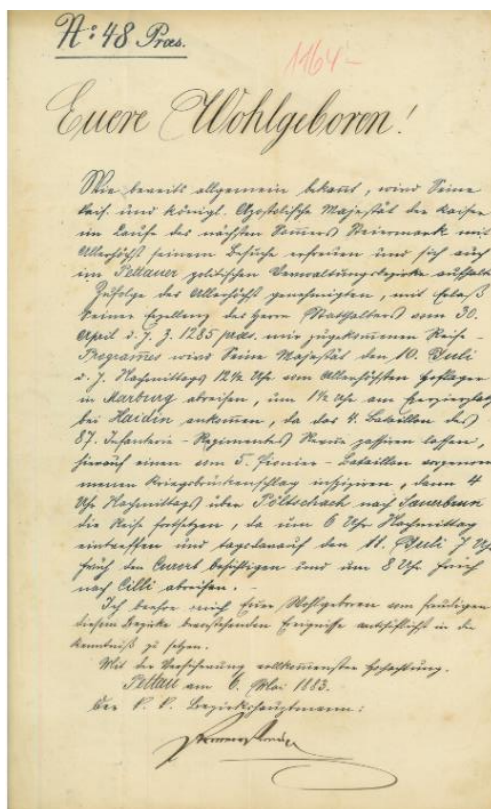
3.1.2 Obisk Ptuja

Kot sem že povedala v uvodu, so o cesarjevem obisku slovenski časopisi izčrpno poročali, a predvsem o obisku Ljubljane in Gorenjske; o teh obiskih imamo izjemno natančna in izčrpna poročila, medtem ko imamo o obisku Ptuja zgolj nekaj omemb v mestni kroniki in nekaterih slovenskih časopisih.

3.1.2.1 Načrtovanje prihoda na Ptuj

Kot je razvidno iz dosegljivih dokumentov (glej Slika 8), so se priprave na cesarjev obisk na Ptuj začele že maja, ko je okrožni stotnik 6. maja obvestil ptujsko občino o obisku cesarja na Ptuj. V dokumentu je napisan predviden program obiska:

»Cesar bo obiskal najpomembnejše politične odseke mesta Ptuja 10. julija popoldne. Iz Maribora bo krenil nekje ob 12.30, ob 13.30 bo prispel na Hajdino, kjer si bo ogledal mimohod 4. bataljona 87. pehotnega polka. Na Ptuj si bo ogledal pripravo pontonskega mostu, ki ga bo zgradil 5. pionirski bataljon. Ob 16. uri bo svojo pot nadaljeval proti Poljčanam (Pöltschach) in naprej proti Celju.«

Slika 8: Obvestilo okrožnega stotnika 6. maja 1883 o prihajajočem obisku cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju. (Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuju SI_ZAP 0005 MESTNA OBČINA PTUJ, ŠK. 7, SPIS ŠT. 1164)

Obisk 10. julija 1883 je bil cesarjev drugi obisk, saj ga je, kot sem že omenila, prvič obiskal leta 1873.

Natančen program je razviden iz plakata (slika 9), ki je bil javno objavljen 12. junija 1883. Za program sta bila odgovorna občinski odbor in takratni ptujski župan Franc Rodošeg.

Plakat prikazuje »slavni« program cesarjevega obiska na Ptuju ob priključitvi province Štajerske vladarski družini Habsburg 2. julija pred 600 leti in s tem prihod cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju 10. julija 1883. Predvidena časovnica tako obeležitve slavnostnega dogodka kot tudi poteka obiska je bila naslednja:

- Julija 1883 ob 9. uri zvečer bo potekal sprevod z baklami in glasbo, ki se bo ustavil pred hišo okrožnega stotnika.
- 2. julija zjutraj ob 5. uri se bo začelo ob glasbi okraševanje, streljanje in izobešanje črno-belih, belo-rdečih in belo-zelenih zastav na vseh hišah v mestu. Ob 9. uri bo sveta maša. Ob 12.30 bo nato župnijski odbor izrekel čestitke okrožnemu stotniku. Ob 13. uri bo skupno kosilo pri gospodu Muršču. Ob 17. uri bo v parku glasba, ob 20. uri zvečer pa bo koncert pri Osterbergerjih.
- 10. julija bo ob prihodu cesarja na Ptuju ponovna okrasitev mesta z zastavami po strogem vrstnem redu črno-belo, belo-rdeče in belo-zeleno. Ob 15. uri pričakujemo prihod njegovega veličanstva cesarja na dravskem mostu. Dovoz bo potekal po Poštni ulici mimo Minoritskega trga, po Florjanovi in cerkveni ulici preko glavne ulice do sedeža okrožne oblasti. Tam bo potekal poklon preko korporacij. Ob 15.30 popoldne se bo peljal po glavni ulici, glavnem trgu, cerkveni in ulici »Ungerthor«, kjer si bo ogledal bolnišnico. Nato se bo peljal do železniške postaje, kjer se bo z dvornim vlakom ob 16. uri odpeljal proti Poljčanam.

FESTPROGRAMM

in der Stadt Pettau zur Erinnerung der Vereinigung der
Provinz Steiermark mit dem

Herrscherhause Habsburg

am 2. Juli vor 600 Jahren und anlässlich der Ankunft

Seiner kais. königl. apost. Majestät
in unserer Stadt.

Am 1. Juli 1883 abends 9 Uhr

als am Vorabende, Fackelzug mit Musik vor die Wohnung des Herrn k. k. Bezirkshauptmannes.

Am 2. Juli d. J. morgens 5 Uhr.

Tages-Anruf durch Musik und Pöllerschüsse, Dekorirung und Beflaggung sämtlicher Häuser der Stadt mit streng offiziellen Fahnen: schwarz-gelb, weiß-roth, weiß-grün. Um 9 Uhr morgens feierliches Hochamt in der Stadtpfarre. Um halb 12 Uhr Darbringung der Glückwünsche durch den Gemeinde-Ausschuss bei dem Herrn k. k. Bezirkshauptmann. Mittags 1 Uhr gemeinschaftliches Mahl in den Lokalitäten des Hrn. G. Murschek, um 5 Uhr Park-Musik, 8 Uhr abends Concert bei Osterberger.

Am 10. Juli 1883

aus Anlaß der Ankunft Seiner k. k. apost. Majestät in Pettau MITTAGS Dekorirung und Beflaggung der Stadt durch streng offizielle Fahnen: schwarz-gelb, weiß-roth weiß-grün.

Um 3 Uhr nachmittags erfolgt die Ankunft Seiner k. k. apost. Majestät an der Draubrücke.

Die Auffahrt geschieht durch die Postgasse über den Minoriten-Platz, durch die Floriani- und Kirchgasse über den Hauptplatz, durch die Herrengasse zur k. k. Bezirkshauptmannschaft. Dasselbst findet sodann die Huldigung durch die Korporationen statt.

Um halb 4 Uhr nachmittags die Allerhöchste Abfahrt durch die Herrengasse, Hauptplatz, Kirch- und Ungertorgasse beim Bahnhofs vorbei zum Siechen- und Krankenhaus, Besichtigung derselben durch Se. k. k. apost. Majestät, sodann Rückfahrt zum Bahnhof und Abreise mittelst Separat-Hofzuges um 4 Uhr nachmittags.

Wir werden aus Anlaß dieses höchst freudigen Ereignisses des Besuches unserer Stadt durch Seine kais. königl. apost. Majestät, unseres allergnädigsten Kaisers, mit vereinten Kräften bestrebt sein, dieses Fest in der würdigsten Weise zu feiern.

Vom Gemeindeausschusse

Pettau, am 12. Juni 1883.

Der Bürgermeister:

Franz Rodoschegg.

Slika 9: Plakat ob prihajajočem obisku cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju 10. julija 1883.

(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuju).¹³

¹³ SI_ZAP 0005/004/00016 MESTNA OBČINA PTUJ 1864-1941, Praznovanje 600 letnice, odkar je bila Štajerska postala Habsburška, obisk cesarja Franca Jožefa v Ptuju, dopis in plakat AŠ 7, spis št. 1164, ŠK. 7, SPIS ŠT. 1164.

Kot se da razbrati iz drugih poročil iz različnih časopisov, ki jih navajam v nadaljevanju, gre za manjša časovna odstopanja, saj je bil predviden prihod na plakatu ob 15. uri, po poročanju časopisov pa se je zgodil že ob 13. uri.

V nadaljevanju navajam poročanja različnih virov (časopisov) o poteku cesarjevega obiska na Ptuju, ki se med seboj razlikujejo po natančnosti poteka, generalno pa lahko iz njih črpamo pomembne podatke o poteku samega obiska, ki mi bodo služile za izdelavo natančnega zemljevida poteka poti po Ptuju:

- N. Kolar v članku *Ptuj, urejanje in varovanje mesta od 1800 do 1914* dokaj pomanjkljivo predstavila ta obisk. Največ pozornosti je posvetila cesarjevemu spremstvu, najmanj pa samemu obisku: *»Cesar Franc Jožef je obiskal Ptuj 10. julija 1883. Spremljal ga je deželni namestnik baron Kübeck z velikim vojaškim spremstvom, v katerem so bili general adjutant feldmaršal baron Mondel, drugi general adjutant generalmajor baron Pogg in majorji adjutanti, šef general štaba feldmaršal baron Beck, poveljujoči graški general feldmaršal baron Kuhn, divizionar feldmaršal baron Wallstätten in brigadni generalmajor von Urban. Prispeli so z dvornim vlakom. Najprej so se ustavili na vadišču ob hajdinskem pokopališču, kjer je cesar pregledal 4. bataljon 87. pehotnega polka. Nato je z vsem spremstvom odpotoval naprej na pionirsko vadišče, ki je bilo na desni strani Drave v občini Zg. Breg. Tu je 4. pionirski bataljon v petindvajsetih minutah postavil most iz 28 pontonov. Po tem prikazu postavitve mostu je cesar s spremstvom odpotoval v mesto, kjer so ga pozdravili in sprejeli župan Franc Rodoschegg in predstavniki mesta«* (Kolar, 2004).
- Zelo natančno je o tem delu potovanja poročal *Marburger Zeitung* dne 13. julij 1883:¹⁴ *»Ob pol dvanajstih 10. julija je cesar zapustil Maribor in se odpeljal proti Hajdini, kjer si je ogledal ptujsko garnizijo. Pionirski odred je nato sestavil iz 28 pontonov pontonski most čez naraščajočo Dravo. V roku 25 minut je bil most narejen. Že pet minut kasneje se je cesar sprehodil čez most na levo stran reke, kjer ga je pričakala navdušena in vzklikajoča množica ljudi. Nato si je cesar ogledal od pionirjev predstavljene zaščitne jarke in kuhinjo na prostem na levem bregu. Po tem je sledil prevod v samo mestno jedro, ki je bilo praznično okrašeno. Pred cesarjem je jahalo sto dvajset kmetov, ki so bili oblečeni v bele hlače, črne brezrokavnike in imeli so trakove v slovenskih barvah, na sedlu pa so bili trakovi s štajerskimi barvami, na škornjih pa so imeli črno-rumene trakove. Minoritski samostan, kjer je stal spomenik cesarja Jožefa, je bil prav tako okrašen z različnimi zastavami, med njimi tudi s slovensko tribarvno zastavo. Po pozdravu župana in predstavnikov občine pri vhodu v mesto, si je cesar ogledal različne institucije in se ob štirih popoldne odpeljal preko Pragerskega do Slovenske Bistrice.«*
- Natančen potek obiska je zapisan tudi v ptujski kroniki, katere avtor je Ferdinand Raisp, takratni predsednik ptujskega okrajnega odbora: *»Po prihodu na Ptuj 10. julija ob eni uri popoldan je prispel cesar v spremstvu guvernerja Ptuja Baranom Kübecka na Ptuj. Najprej si je ogledal vojake, ki so cesarju prikazali gradnjo pontonskega mostu čez reko Dravo. Po ogledu pontonskega mostu ga je sprejel vrh mesta, ki je imel tudi pri cesarju uradni sprejem. To so bili: župan Rodošeg, direktor sodišča dr. Edher von Scheuchen, upravljalec posesti in politik Ferdinand Raisp, ravnatelj dr. Štrafela idr. Po sprejemu so se vsi odpravili v glavno cerkev, kjer jih je pričakala bučna množica. Dalje je obiskal cerkev, hranilnico in bolnišnico ob veličastnem sprejemu navdušene množice. Za takšne slavnosti je bilo mesto okrašeno s slavoloki, s cvetjem in zastavami, vrstili so se slavnostni nagovori in pele slavnostne maše. Nato so se peljali čez glavni in Florijanov trg in Unger ulico po železniški aleji do bolnišnice, kjer ga je sprejel gospod Scholz. Nato je prispel na železniško postajo, kjer ga je pričakal pihalni orkester ter plesalke – učenke dekliške šole. Ponovno se mu je kapetan Ferdinand Raisp zahvalil in tako se je cesar poslovil in z vlakom odpotoval proti Poljčanam.«* Iz

¹⁴ Marburger Zeitung. št. 83, 13. 10. 1883, str. 3, Der Kaiser im Unterlande.

kronike mesta Ptuja lahko prav tako razberemo, da je bil tisti dan, ko je cesar obiskal Ptuj, veliko dogodkov, med drugim je bil koncert in v čitalnici so priredili prireditev.¹⁵

- Prav tako ta velik dogodek zapisa n ptujski kroniki: »Cesar Franc Jožef je bil ponovno na Ptuju leta 1883. Od 1. do 6. junija 1883 so bili na obisku v ptujski garniziji šef generalnega štabnega korpusa feldmaršal baron Beck, feldmaršal baron Mondel, feldmaršal baron Waldstätter in generalmajor Hillebrandt. Cesar Franc Jožef je obiskal Ptuj 10. julija 1883. Spremljal ga je deželni namestnik baron Kübeck z velikim vojaškim spremstvom, v katerem so bili general adjutant feldmaršal baron Mondel, drugi general adjutant generalmajor baron Pogg in majorji adjutanti, šef general štaba feldmaršal baron Beck, poveljujoči graški general feldmaršal baron Kuhn, divizionar feldmaršal baron Wallstätten in brigadni generalmajor von Urban. Prispeli so z dvornim vlakom. Najprej so se ustavili na vadišču ob hajdinskem pokopališču, kjer je cesar pregledal 4. bataljon 87. pehotnega polka. Nato je z vsem spremstvom odpotoval naprej na pionirsko vadišče, ki je bilo na desni strani Drave v občini Zg. Breg. Tu je 4. pionirski bataljon v petindvajsetih minutah postavil most iz 28 pontonov. Po tem prikazu postavitve mostu je cesar s spremstvom odpotoval v mesto, kjer so ga pozdravili in sprejeli župan Franc Rodoschegg in predstavniki mesta.«¹⁶
- Zanimivo je poročanje *Kmečkoga prijatla* (1883), ki prav tako v prispevku Cesar na Štajerskem (str. 1-2) popiše med drugim tudi obisk cesarja na Ptuju. V nadaljevanju navaja, da je bilo ptujsko mesto lepo okrašeno in ta okrasitev je izžarevala iz vsake hiše. Že dopoldne je prišlo v mesto na tisoče ljudi, da bi videli svojega cesarja. Prišli so iz vseh krajev, celo iz ormoške in ljutomerske okolice so prišli kmetje praznje oblečeni. Prišlo pa je tudi veliko društev. Cesar si je v mestu ogledal cerkev, narediti si je dal pontonski most čez Dravo, peljal se je skozi krasno okrašeno mesto do okrajnega glavarstva, kjer so ga mestni častniki lepo sprejeli. Po vrsti so spoštovanje izkazovali duhovščina, vojaštvo, uradniki in zastopniki ptujskega, ormoškega okraja in učiteljstvo. Cesar je bil zelo prijazen, govoril je skoraj z vsakim in večkrat poudaril, da je srečen, da so ga Štajerci tako lepo in ljubo sprejeli. Nato naletimo na prvič omenjen podatek, in sicer da je vodil gospod Konrad Fürst konje, kateri so peljali cesarja. Ko je cesar prišel do železniške postaje, ga je tam pričakala množica ljudi in eno lepo dekle mu je podarilo lep šopek cvetic, katerega je cesar sprejel milostljivo in nasmejan. Nato se je vlak ob vzklikanju »Živio«, »Hoh« in »Gut Heil« odpeljal iz Ptuja.

3.1.2.2 Potek obiska na Ptuju

Na podlagi zapisov iz časopisov in vseh virov, ki sem jih imela na voljo, sem poskusila narediti rekonstrukcijo cesarjevega obiska na Ptuju.¹⁷

Cesar se je 10. julija 1883 pripeljal z dvornim vlakom preko Gornje Radgone, Maribora in mimo Hajdine, in sicer ob 12.30. Na Hajdini je izstopil in potem nadaljeval s kočijo in prispel na Ptuj do mosta okrog 13. ure.

Po pričevanju različnih virov sem lahko razbrala, da je sam obisk trajal manj kot štiri ure, kar je zelo kratek čas.

¹⁵ AR R 27, Ferdinand Raisp, Chronik der Stadt Pettau 1857–1887, str. 20.

¹⁶ SI_ZAP/0070_00071 Rokopisna zbirka, Kronika mesta Ptuj I., 1873–1886, AŠ 28, ov. 31.

¹⁷ Večina fotografij, ki sem jih v tem poglavju uporabila za prikaz poti po mestu Ptuju, je nastalo med leti 1880 in 1900, tako da sovpadajo v čas obiska. Prav tako so last Zgodovinskega arhiva na Ptuju, za kar pa imam dovoljenje, da jih tukaj objavim.

Na desnem bregu reke Drave si je ogledal pripravo pontonskega mostu, ki ga je čez naraščajočo Dravo naredil oz. sestavil pionirski odred iz 28 pontonov. V roku 25 minut je bil most narejen in le-tega je potem cesar prečkal peš.

Slika 10: Pontonski most na Ptuju, zgrajen ob obisku cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju 10. julija 1883. (Vir: Zasebni).¹⁸

Na drugi strani Drave ga je potem ponovno čakala kočija, s katero se je skozi Dravska vrata peljal po Spodnji dravski ulici do Minoritskega samostana. Konje za kočijo je dal na voljo in tudi kočijo peljal vinogradnik in mestni svetnik Conrad Fürst I. (1821–1883).

Slika 11: S podobno kočijo se je cesar verjetno peljal po ulicah mesta Ptuja. (Vir: <https://slovenski-rod.javnost.si/da-se-ne-pozabi-190-letnica-rojstva-cesarja-franca-jozefa/>)

S kočijo se je nato odpeljal do Minoritskega trga, kjer je stal tudi spomenik cesarja Jožefa II.. Tam ga je sprejela navdušena množica ljudi.

¹⁸ Avtor fotografije je ptujski fotograf Johann Winkler (s pomočjo štampljke je signiran na hrbtni strani).

Slika 12: Minoritski samostan s cerkvijo s konca 19. stoletja.
(Vir: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/minoritski-samostan/>)

Od Minoritskega samostana je pot nadaljeval od izhoda z Minoritskega trga proti mestni promenadi po Florijanovi ulici (danes Krempljevi) mimo kasneje zgrajene Fürstove hiše vse do Florijanovega trga (Florianplatz) (danes Mestni trg).

Slika 13: Pogled s Florijanovega trga proti Poskočilovi hipi in Ungarthon – ulici k Ogrskim vratom (danes ulica heroja Lacka).

(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuju, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 84)

Kočija je nato zavila na levo mimo Florijanovega spomenika in zapeljala navzgor po Kirchstrasse (danes Murkovi ulici) do gledališča in takratne mestne hiše.

Slika 14: Pogled s Florijanovega trga na (danes) Murkovo ulico.
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuju, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 101)

S Kirchstrasse (Cerkvene ulice) se je nato peljal proti gledališču in takratni Mestni hiši na Glavni trg (danes Slovenski trg).

Slika 15: Mestno gledališče Ptuj ali Stadt-Theater in Orfejev spomenik.
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuju, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 212)

V tedanji Mestni hiši (danes sedež ZRC Bistra Ptuj) je imel sprejem najvišjih ptujskih političnih in drugih osebnosti.

Slika 16: Hiša z balkonom na levi strani je Mestna hiša na Ptuju okrog leta 1900.¹⁹
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuju, SI_ZAP/0386/001/001/00002_00036)

Po sprejemu v Mestni hiši se je peljal mimo cerkve sv. Jurija in si jo tudi ogledal.

Slika 17: Cerkev sv. Jurija, nekoč glavna cerkev.
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuju, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 106)

¹⁹ Staro dvonadstropno mestno hišo ali magistrat na Slovenskem trgu so uporabljali kot sedež mestne oblasti do leta 1906, ko so mestno upravo preselili v novo mestno hišo na Mestnem trgu (Kolar, 2019, str. 68).

Pot je nadaljeval po danes Slomškovi ulici navzdol proti novi hranilnici.

Slika 18: Ulica, po kateri se je cesar peljal do novoustanovljene hranilnice.
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 1022)

Istega leta je bila na Ptuj ustanovljena hranilnica (danes Upravna enota Ptuj), ki se je nahajala na Schillerplatzu.

Slika 19: Hranilnica na Ptuj, ustanovljena leta 1883.
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 384)

Pri hranilnici se je s kočijo zapeljal čez most čez potok Grajeno.

Slika 20: Pogled na hranilnico in most čez Grajeno.
(Vir: <https://hrcak.srce.hr/file/354010>)

Nato se je zapeljal po današnji Potrčevi cesti do bolnišnice, kjer ga je sprejel direktor bolnišnice Scholz. Bolnišnico si je tudi ogledal.

Slika 21: Bolnišnica Ptuj, ki je bila zgrajena 26. 10. 1874.
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 372)

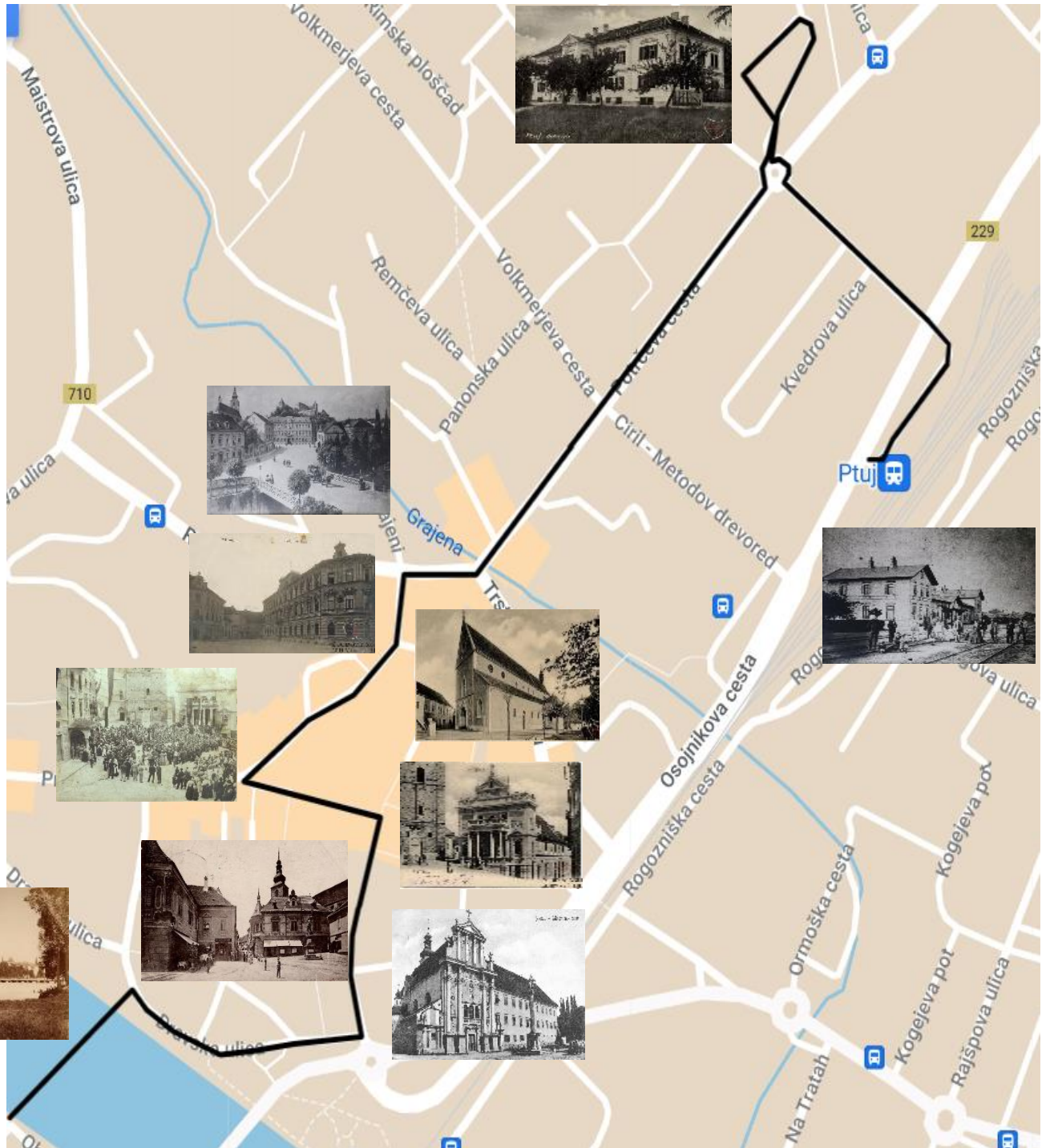
Od tam je sprevod zavil proti kolodvoru (železniški postaji), kjer ga je čakal dvorni vlak. Ko je prispel na železniško postajo, ga je pričakal pihalni orkester ter plesalke – učenke dekliške šole. Ponovno se mu je kapetan Ferdinand Raisp zahvalil in dvorni vlak ga je odpeljal proti Poljčanam.

Slika 22: Železniška postaja Ptuj okrog leta 1870.
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0386, Razglednice, AŠ 1, št. 013)

3.1.2.3 Zemljevid obiska

Na podlagi vseh pridobljenih virov sem naredila kartografski prikaz cesarjeve poti po ulicah in trgih mesta Ptuj. Pot sem označila s črno barvo, zraven sem za boljšo predstavbo pa dodala tudi slike nekaterih glavnih zgradb in spomenikov iz tistega časa.

Slika 23: Zemljevid poti obiska po ulicah in trgih Ptuja.
(Vir: Zaja Postružnik)

3.1.2.4 Odzivi na cesarjev obisk 1883

Kot sem že predstavila v prejšnjem poglavju *Potek obiska na Ptuju*, kjer sem navedla vsa meni dostopna časopisna in druga pričevanja ter del zapisa iz ptujske kronike, lahko razberemo, da je šlo predvsem pri časopisnih objavah v večini za propagandna poročanja; torej gre za pozitiven odziv na obisk, časopisi so poročali o navdušeni množici, ki je cesarju mahala in vzklikala tako v slovenščini kot v nemščini, ljudje so bili lepo in praznije oblečeni, svoje domove in sama mesta so bogato okrasili z zastavami, mesta so bila očiščena, v njih se je že nekaj ur pred samim obiskom stekala množica ljudi iz daljnih krajev, vse je bilo lepo in praznično. Prav tako razberemo, da je bil cesar izjemno prijazen, dobre volje, z vsakim se je pogovarjal, veliko pomembnih ljudi je sprejel, vesel je bil vsakega nastopa (npr. otrok, folklore, orkestrrov idr.), tudi slovensko je govoril. Časopisi so si torej enotni, da je bil obisk, ki je bil politične in gospodarske narave, izjemno uspešen, saj so ga Slovenci lepo sprejeli. Morda je vzrok v tem, da je bil cesar naklonjen gospodarskemu in kulturnemu napredku slovenskega prebivalstva, saj je vlada grofa Taaffeja Kranjsko priznala za deželo s slovensko večino, slovenščina je bila uvedena v sodišča, srednje šole, deželni predsednik je postal Slovenec Andrej Winkler. Prav tako je cesar slovenski jezik priznal kot popolno enakopravnega z nemščino (Globočnik, 2006, str. 73).

Eden najbolj pozitivnih in že skoraj pravljicnih opisov obiska je opis v časopisu *Slovenski narod*:

»Letos pa je prišel cesar v središče Slovenstva, prepotoval je dežele, v katerih prebiva zdržema blizu 900.000 Slovencev, in povsod od posamezne borne bajtice do glavnega mesta je bil sprejet z nepopisljivim navdušenjem, kakor ljubljeni oča, ki se vrne k svojim otrokom, kakor rešitelj, ki zagotavlja oproščenim, da so res svobodni in da pod njegovim mogočnim zaščitom smejo prosto dihati in se veselo gibati po svojem posebnem svojstvu. Od Radgone, kjer je cesar slišal prvi slovenski pozdrav iz ust zale Ljutomerčanke ter zaužil zlato kapljico, pridelano od slovenskega vinorejca, po vsem potu skozi slovensko Štajersko in Kranjsko do meje, kjer je stopil na Koroška tla, povsod so cesarju slovenski nagovori, burni živio-klici brezštevilnega ljudstva, ki je prihitelo od vseh strani gledat v obličje svojemu vladarju, nepopisljiva navdušenost, in z vseh obličij bliščéča se ljubezen do Njega naznanjevali, da tukaj biva slovenski narod, ki se zaveda svoje narodnosti, ki je v svojej neskončnej udanosti z veseljem pripravljen, svojo kri in življenje žrtvovati za svojega vladarja in skupno avstrijsko domovino« (Slovenski narod, št. 163, 19. 7. 1883, str. 1).

Edina negativna kritika, ki sem jo zaznala, je, ko npr. časopisi poročajo, da je bilo preveč slovenskih zastav in slovenskega pozdravljanja.

Ko sem prebirala te članke v časopisih, ki so prosto dostopni na spletni strani Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si), sem se vprašala, kako pa je s poročanjem o tem dogodku na Ptuju. In po podrobnem pregledu časopisov, sem ugotovila, da na Ptuju v tistem času oz. letu 1883 ni izhajal noben časopis, saj je *Pettauer Wochenblatt* prenehal izhajati 1878, *Pettauer Zeitung* pa je začel izhajati šele 1889, tako da nisem mogla najti neposrednega poročanja o cesarjevem obisku v lokalnem časopisu.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Z raziskovalnim področjem se praktično spoznavam že celo življenje, a konkretno z raziskovalnimi nalogami sem se prvič srečala lani, tako da je to moja druga raziskovalna naloga. Ko sem prvič slišala, da je bil cesar Franc Jožef I. leta 1883 na Ptuju, se mi je v mislih takoj porodila ideja, da bi lahko njegovo potovanje in sam obisk na Ptuju predstavila v raziskovalni nalogi.

Pričela sem zbirati gradivo in ustvarjati nalogo, ki sem jo sestavila iz hipotez, ciljev in pričakovanih rezultatov, ki bi jih naj ob koncu raziskave potrdila oziroma ovrgla.

V uvodu sem predstavila namene in cilje naloge, strukturo le-te, metodologijo, hipoteze in krajši opis Habsburške monarhije, njenih najpomembnejših vladarjev in njihove odnose s Slovenci, predvsem pa tiste, ki so odločilno kreirali slovensko zgodovino v okviru Habsburške monarhije. Predstavila sem tudi življenje glavnega predstavnika naloge – Franca Jožefa I. in razmere v slovenskih deželah pod njegovo vladavino.

Sledil je najzahtevnejši del naloge, empirični del. Povezala sem se najprej s Zgodovinskim arhivom na Ptuju, Pokrajinskim muzejem Ptuj-Ormož, Knjižnico Ivana Potrča Ptuj, Landesarchivom Graz in Wiener Stadt- und Landesarchiv Wien. Edina ustanova, ki je razpolagala z dokumentacijo o obisku Franca Jožefa I., je bil Zgodovinski arhiv na Ptuju. Prebrala sem dostopno gradivo, se skupaj z mentorico prebijala skozi težke prevode iz stare nemščine in začela zapisovati vse pridobljene podatke. Predvsem sem se osredotočila na njegov obisk 10. julija 1883, ki je potekal ob 600. obletnici vladavine Habsburžanov.

Težišče naloge je bil obisk Franca Jožefa I. na Ptuju, predstaviti priprave nanj in njegov potek, odzive, zanimalo pa me je tudi, ali se je o tem že pisalo ali ne. Najprej sem predstavila priprave na dogodek in navedla poročanja različnih virov o poteku obiska cesarja. Pregledala sem časopise iz tistega časa, ki so na srečo danes na voljo v digitalni obliki. Ti so mi bili temelj za pripravo zemljevida poti skozi ulice in trge mesta Ptuja. Sam dogodek sem predstavila in na podlagi zapisov naredila rekonstrukcijo (zemljevid) cesarjevega obiska, na kateri je označena pot in vse pomembnejše ustanove na Ptuju, mimo katerih se je peljal ali jih obiskal. Navedla sem tudi odziv Ptujčanov na obisk vladarja.

Kar me je na že samem začetku še posebej zanimalo, sem v obliki hipotez navedla že v uvodu moje naloge, le-te pa so bile tudi poglobljena vprašanja in predmet raziskovanja naloge:

H1 *O obisku cesarja Franca Jožefa I. na Ptuju obstaja veliko gradiva.*

Gradivo je zame pomemben faktor, ki sprva določa, ali se bom nekega raziskovanja sploh lotila. In ker sem se lotila raziskati obisk samega cesarja na Ptuju, kar pa ni nepomemben ali manj pomemben dogodek, sem bila prepričana, da je ta tema že podrobno raziskana in javno predstavljena ter da o tem dogodku obstaja veliko pisnih kot tudi materialnih virov (npr. fotografij). A sem se zmotila in tako se je že na začetku zataknilo. O cesarjevih potovanjih po slovenskih pokrajinah so sicer pisali različni raziskovalci in zgodovinarji, a o obisku 10. julija 1883 je bilo gradiva neverjetno malo, zato mi je postalo takoj jasno, da ta raziskovalna naloga ne bo samo neko brezbržno in lahkotno »prepisovanje« iz knjig in drugih virov, ampak podrobno raziskovanje po arhivih, spletu idr., torej predvsem trdo delo. Še najbolj me je presenetilo, da na spletni strani MO Ptuj, kjer je opisana zgodovina mesta, ni nobenega podatka o tem obisku. Prav tako tudi na Cobissu ni vira, ki bi to temo razlagal, opisoval, zato sem sklepala, da še ta obisk nikoli pred mano ni bil raziskan ali javnosti predstavljen. To so potrdili tudi težko dostopni viri, nekateri pisani celo v stari nemščini, pri čem mi je pomagala moja mentorica in program Transkribus. Obenem pa

sem imela na voljo tudi časopise iz tistega časa (npr. *Novice*, *Ljubljanski zvon*, *Slovenec in Slovenski narod* idr.), pa še ti so cesarjev obisk Ptuja predstavili dokaj skopo. Lokalnega časopisa, ki bi lahko o tem velikem dogodku poročal zelo natančno, pa Ptujčani takrat (leta 1883) nismo imeli. V veliko pomoč mi je bila knjiga prispevkov z naslovom *Franc Jožef*, še posebej določeni članki. Temelj vsega pa sta bila plakat in obvestilo o poteku obiska na Ptuju, ki ju je prispeval Zgodovinski arhiv na Ptuju, in čudim se, da se je predvsem plakat ohranil. Ne morem pa se sprijazniti z dejstvom, da o tem velikem dogodku nimamo niti ene ohranjene fotografije, kar so potrdili tudi arhivi na Ptuju in Gradcu, čeprav pa o obisku, ki ga je nadaljeval po drugih slovenskih mestih, fotografije imamo (npr. iz Bleda). Tako lahko prvo hipotezo na podlagi vsega napisanega in ugotovljenega **ovržem**.

H2 *Cesar Franc Jožef I. je ob svojem obisku na Ptuju obiskal tudi grad.*

To hipotezo sem si zastavila na samem začetku raziskovanja, saj sem kot Ptujčanka pričakovala, da bo grad kot eno največjih znamenitosti našega mesta vsekakor obiskal, saj vemo, da vsak turist, ki naše mesto obiše, obiše tudi ali predvsem grad, kjer niso samo muzej z različnimi dragocenimi zbirkami, ampak se vsakemu odpre lep pogled na mesto in okolico. A to se ni zgodilo, saj noben pisni vir, niti sam načrt obiska ne piše o tem, da bi cesar obiskal tudi grad. To potrjuje tudi natančno opisana pot, ki sem jo rekonstruirala na podlagi vseh virov. Zato lahko tudi drugo hipotezo **ovržem**.

H3 *Cesar je leta 1883 obiskal Ptuj, ker je to najstarejše mesto v Sloveniji.*

Na začetku sem se vprašala, zakaj je cesar Franc Jožef I. Ptuj sploh obiskal. Tudi ko sem izvedela, da je slovenske dežele obiskal ob 600. obletnici vladanja družine Habsburg, me to ni prepričalo oz. dalo odgovora. Ptuj v tistem času strateško ni bil ravno ne vem kako pomembno in razvito mesto, to je prevzel s prihodom železnice Maribor. Torej ga je obiskal verjetno, ker je sodilo med večja slovenska mesta, ker je bila tu pomembna vojašnica in ker je bil Ptuj z drugimi mesti od 1860 povezan z železniško progo in ker je cesar potoval z dvornim vlakom, je bilo to tudi lahko izvedljivo. Prav tako je bil Ptuj in njegovo vodstvo cesarju ter avstrijski politiki izjemno naklonjeno. Tako lahko zaključim, da ob raziskovanju nisem zasledila, da bi starost Ptuja pri cesarjevem obisku igrala kakšno vlogo, saj je obiskal veliko drugih, celo manjših krajev (npr. Hajdino) in na podlagi tega lahko tudi tretjo hipotezo **ovržem**.

H4 *Obisk leta 1883 je bil cesarjev prvi obisk mesta Ptuja.*

Tudi ta hipoteza ne drži in jo lahko **ovržem**. Pri tej hipotezi se navezujem na članek Nataše Kolar *Vojaške vaje in manevri na dravskem in ptujskem polju v 18. in 19. stoletju*, kjer avtorica podrobno opiše prvi cesarjev obisk Ptuja, ko si je cesar ogledal prikaz vojaških manevrov leta 1873. Takrat je cesar obiskal Ptuj prvič in se na posestvu Turnišče zadržal kar dva dni, drugič pa deset let kasneje ob obletnici leta 1883, ki sem jo vzela pod drobnogled. Presenečena sem, da tega obiska Eva Holz ni opisala v svojem prispevku *Potovanja cesarja Franca Jožefa na slovensko ozemlje*, ki govori o potovanjih cesarja v slovenskih deželah. Kot sem napisala že v poglavju *Obiski cesarja Franca Jožefa v Slovenskih deželah*, je cesar slovenske dežele obiskal dvanaestkrat in od tega je kar dva krat v sklopu potovanja obiskal tudi Ptuj.

5 ZAKLJUČEK

Imeti možnost raziskovati del naše zgodovine na način, ko lahko brskaš po starih časopisih in drugih listinah, ko na nekaj straneh najdeš zgolj en podatek, ki pa ti lahko zelo koristi, je zame izjemno zanimivo. Ko pa potem iz vseh teh kamenčkov nastaja neka lepa in dobra celota, pa je nepopisno.

Na začetku svojega raziskovanja, ko nisem imela na mizi veliko gradiva, sem imela občutek, da bom hitro obupala. Predvsem so mi povzročali neprespane oči dokumenti, ki sem jih imela sicer pred seboj, a so bili zapisani v stari nemščini in še to v rokopisu. A ko je pred mano nastajala kartografska rekonstrukcija cesarjeve poti po mestu, sem videla, da mi bo uspelo.

Kot sem že na začetku povedala, nisem mogla verjeti, da o tako pomembnem dogodku nimamo ohranjene popolnoma nobene fotografije, čeprav je cesarja na obisku spremljala sto glava delegacija in če imamo fotografije iz drugih mest, ki jih je takrat obiskal. Prav tako me je presenetilo, da takrat ni izhajal na Ptuju noben časopis, ki bi lahko izčrpno o tem dogodku poročal, in da so se ohranili le drobci, kot npr. plakat, rokopis napovednika obiska in rokopisni zapisi Ferdinanda Raispa v mestni kroniki.

Vesela sem, da mi je uspelo tako izčrpno predstaviti tako pomemben dogodek v zgodovini našega mesta in upam, da ga bom imela priložnost predstaviti naši županji ge. Nuški Gajšek in jo obenem prositi, da naj »ukaže« odgovornim, da v opise o zgodovini mesta Ptuja vključijo tudi obisk cesarja Franca Jožefa I. leta 10. julija 1883 (ter še morda tudi prvi obisk leta 1873).

6 VIRI IN LITERATURA

6.1 Viri in literatura

1. Antoličič, A. (2016). Uvodna beseda. V: *Franc Jožef*. Urednik: Gregor Antoličič. Cankarjeva založba. Str. 7–8.
2. Čuček, F. (2016). Franc Jožef – otroštvo, mladost in prva leta vladanja (1830–1851). V: *Franc Jožef*. Urednik: Gregor Antoličič. Cankarjeva založba. Str. 27–47.
3. Demerle, E. (2017). Habsburžani. Cankarjeva založba.
4. Globočnik, D. (2006). »Presvitli cesar so videli nas in mi njih, in – spoznali smo se« Utrinki s poti cesarja Franca Jožefa I. od Ljubljane do Jesenic 16. in 17. julija 1883. Kronika. Str. 55–65.
5. Hameršak, J. (2003). *Skoz drugo svetovno*. Zveza kulturnih društev. Ljubljana.
1. Holc, E. (2016). Potovanja cesarja Franca Jožefa na slovensko ozemlje. V: *Franc Jožef*. Urednik: Gregor Antoličič. Str. 89–113.
2. Kolar, N. (2004). Vojaške vaje in manevri na dravskem in ptujskem polju v 18. in 19. stoletju. Časopis za zgodovino in narodopisje. Str. 99–105.
3. Marburger Zeitung. št. 83, 13. 10. 1883, str. 3, Der Kaiser im Unterlande.
4. Slovenski narod, št. 163, 19. 7. 1883, str. 1.
5. Vodopivec, P. (2016). Cesar Franc Jožef in Slovenci. V: *Franc Jožef*. Urednik: Gregor Antoličič. Cankarjeva založba. Str. 65–87.
6. Zgodovinski arhiv na Ptuju:
SI_ZAP/0070_00027 Rokopisna zbirka, Kronika mesta Ptuj I., Ferdinand Raisp 1857–1887, AŠ 9, ov. 27,
SI_ZAP 0005/004/00016 MESTNA OBČINA PTUJ 1864–1941, Praznovanje 600 letnice, odkar je bila Štajerska postala Habsburška, obisk cesarja Franca Jožefa v Ptuju, dopis in plakat AŠ 7, spis št. 1164, ŠK. 7, SPIS ŠT. 1164,
SI_ZAP/0070_00071 Rokopisna zbirka, Kronika mesta Ptuj I., 1873–1886, AŠ 28, ov. 31,
SI_ZAP/0386/001/001/00002_00036, fotografija Ptuj – Slovenski trg (shod ali proslava), cca. 1900, foto Johan Winkler. AŠ 7, ov. 164/24. SI_ZAP/0386, Razglednice, AŠ 1, št. 013,
SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 84,
SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 101,
SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 106,
SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 212,
SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 384,
SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 372,
SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 1022.

6.2 Spletni viri in literatura

1. Digitalna knjižnica Slovenije. Pridobljeno 12. 12. 2022 in 3. 3. 2023 s <https://www.dlib.si>
2. Franc Jožef; naslovnica ob obisku v Slovenskih deželah. Pridobljeno: 12. 12. 2022 s <https://historiavitaemagistra.si/slovenija/ob-600-letnici-vladavine-habsburzanov-je-cesar-franc-jozef-i-obiskal-slovensko-stajersko-in-kranjsko/>
3. Reforme Marije Terezije in Jožef II. Pridobljeno: 3. 9. 2022 s https://dijaski.net/gradivo/zgo_ref_reforme_marije_terezije_in_jozefa_ii_01
4. Kmečki prijatelj. Pridobljeno, 23. 12. 2022 s <https://www.dlib.si/results/?euapi=1&query=%27keywords%3dkme%C4%8Dki+prijatelj%27&so rtDir=ASC&sort=date&pageSize=25>
5. Kozlerjev zemljevid Slovenskih delež in pokrajin. Pridobljeno: 2. 2. 2023 s https://sl.wikipedia.org/wiki/Peter_Kozler

6. Kolar, N. (2019). Ptuj, urejanje in varovanje mesta od 1800 do 1914. Pridobljeno: 3. 3. 2023 s <https://hrcak.srce.hr/file/354010>
7. Obisk cesarja Franca Jožefa I. v Slovenskih deležah 1883. Pridobljeno: 12. 2. 202 s <https://www.gorenjskiglas.si/article/20161028/C/161029789/1039/na-gorenjskem-je-bil-samo-enkrat->
8. Naglič, M. (2016). Na Gorenjskem je bil samo enkrat. Gorenjski glas. Pridobljeno: 1. 12. 2022 s <https://www.gorenjskiglas.si/article/20161028/C/161029789/1082/1039/na-gorenjskem-je-bil-samo-enkrat->
9. Podberšič, R. (2020). Da se ne pozabi: 190-letnica rojstva cesarja Franca Jožefa. Pridobljeno: 11. 11. 2022 s <https://slovenski-rod.javnost.si/da-se-ne-pozabi-190-letnica-rojstva-cesarja-franca-jozefa/>
10. Marburger Zeitung. št. 83, 13. 10. 1883, str. 3, Der Kaiser im Unterlande. Pridobljeno: 12. 12. 2022 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-9Z5JK4CJ/ee588071-9cfb-4653-9d60-e380bde81013/PDF>
11. Minoritski samostan konec 19. stoletja. Priobljeno: 11. 11. 2022 s <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/minoritski-samostan/>
12. Mestna občina Ptuj, zgodovina. Pridobljeno: 9. 2. 2023 s <https://www.ptuj.si/objava/339880>
13. Obisk casarja pri nas. Slovenski narod. Pridobljeno: 11. 10. 2022 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AT8CWPPL/75f34909-c511-4786-abdc-d875c34b7a84/PDF>
14. Habsburžani in Slovenci. Pridobljeno 8. 10. 2022 s [Habsburška monarhija in Slovenci - NOVICE.at](https://www.novice.at/Habsburška_monarhija_in_Slovenci_-_NOVICE.at)
15. Franc Jožef. Pridobljeno: 12. 11. 2022 s [Franc Jožef I. Habsburško-Lotarinški -Wikipedija, prosta enciklopedija \(wikipedia.org\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Franc_Jo%C3%BCef_I._Habsbur%C5%A1ko-Lotarin%C5%A1ki)
16. Habsburžani. Pridobljeno: 11. 11. 2022 s [Habsburžani - Wikipedija, prosta enciklopedija \(wikipedia.org\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Habsbur%C5%A1ani)
17. Vlak cesarja Franca Jožefa I. Pridobljeno: 1. 3. 2023 s https://rp-online.de/leben/reisen/wie-ein-kaiser-reisen-im-nostalgiezug-nach-opatija_aid-48655201
18. Transkribus, spletna stran za prevajanje besedil, zapisanih v stari nemščini. Pridobljeno: 10. 9. 2022 s <https://readcoop.eu/de/transkribus/altdeutsche-schrift-uebersetzen/>